

עוז לתמורה בטרם פורענות

תוכן עניינים

- 2..... בידי איש-התנועה
- 3..... אחדות-דעות מפתיעה בהערכת המצב
- 4..... בשורה ללא תאריך
- 5..... בהגנה על גשר השיתוף
- 5..... שותף עם אלטרנטיבות
- 6..... יסודה מחדש של תנועת-הפועלים
- 6..... כולנו ניזונים מן האף-על-פי-כן
- 7..... אזעקות נעלבות ודחיות
- 8..... תכנית-פעולה כלכלית, חברתית ומדינית-בטחונית
- 9..... להבטחת דמותה החלוצית של החברה
- 10..... משכורת צמודה לפריזון
- 10..... חיסול משכנות העוני
- 11..... ההישגים הבלתי-משוערים והעלבון הצורב
- 12..... הנעדרים מן הקלפי
- 13..... התנכרות עמלים למעמדם
- 14..... ארצו הדלה של העם העני
- 14..... אכספרופריאציה בכיוון הטוב
- 15..... הפסקת הסעד לכללתנו
- 16..... המפעל הקיבוצי ונושאי
- 17..... פנקס-חבר של ההסתדרות
- 18..... תלות לחיים ולמוות
- 18..... משמעות-הביצוע ואוטונומיה אידיאולוגית
- 19..... שתי אמיתות

המקסט עבר הגהה ידנית ממקור באיכות סריקה ירודה, יש כי נפלו בו טעויות כתיב (כולל כתיב המקור) וכן אינו תואם את השונות בין המקורות.

חלפה שנה מאז הוברר לי, שלא אוכל להמשיך בשליחות מטעם המפלגה והקיבוץ. הבאתי את הדבר לידיעתם של החברים, שניסו, מי בדברים מעטים ומי בדברים רבים וחמורים, להניאני מהסקת המסקנה המוכרחת, והיא - פרישתו מן הממשלה, ומחברותי במזכירות הקיבוץ והמפלגה.

החברים טענו כלפי שתי טענות ראשיות. אחת, שפרישתי תכה את התנועה במבוכה ואף עשויה להביא לפרישתם של רבים ולפגוע קשה במעמדה וכוחה מבית ומחוץ! והטענה השניה, שאגרום רעה גם לי עצמי, שכן לא מן הראוי הוא ולא מן הדין כי אסיים את דרכי הציבורית בעמידה ליד שוקת שבורה. כפרתי בשתי הפרוגנוזות גם יחד. ידעתי את מצבה של התנועה ופעיליה, וידעתי את עצמי. ואכן, מאומה לא התקיים משתי הנבואות הקודרות הללו. כל אדם נשאר על משמרתו, והתנועה המשיכה בפעולתה, לפי דרכה. וגם אני עצמי לא שקעתי ביאוש ובמרירות חשוכה ונעלבת - והריני בריא ושלם ונכון עתה לומר דברי ברבים.

אודה מיד, בראשית דברי, שמסכתי ערוכה במוחי ובלבי מאז! ואם דחיתי עד כה את הפצרות והפיתויים להביאה לידיעת הרבים, היו שני טעמים לדבר. ראשית, רציתי להפרידה כליל מן הצד האישי. סלדתי מדיון, שאישיותי כרוכה בו. אחת מקללות החיים הציבוריים שלנו היא, שמחלוקת עניינית ועשירת-תכנים מסתלפת על-ידי שמעריבים בה את גורלם, זכויותיהם מעמדם ויחוסם של אישים. ואילו אני, שזכיתי ליחסי כבוד ודרך-ארץ הדדיים עם חברים ויריבים. לא רציתי בעירוב תחומים זה. שכן מאליו מובן, כי בירור טרי, למחרת ההתפטרות מן מממשלה או בסמוך לה, היה גורם בהכרח לדראמטיזציה של הבעיות האובייקטיביות על-ידי סמלים אישיים. יותר מכל חרדתי, פן יביא דיון כזה חברים טובים ונערצים עלי לכלל צורך בהגנה על מצפונם מול מצפוני! כאילו מצפוני שהולכני לפרישה מוקיע את רפיון מצפונם בהישארם על משמרתם. הרי כמוני כמוהם - גיר אחד חרשנו ומבאר אחת שתינו שנים רבות, בעוד שספקות מכרסמים בלב כולנו. ואם אפס כוחי ולא האמנתי עוד בדרך שהלכתי בה - מה חטאו חברי ויריבי? בהכירם את קצבם וחיוניותם של חיינו בארץ, ומתוך הבנה לתהליכים החברתיים המיוחדים, המעצבים את הציבוריות הישראלית, ידעתי שהצד מאישי וכן עקצי החסידות וההתנגדות מזה ומזה יוקהו בשטף הזמן ובדאגות היומיום, ויבוא היום שבו ייתן לי ולצפות לביור ענייני, מבלי שיתלולו לביור פניות אישיות. דומני, שהשעה כשרה לכך.

הטעם השני שהניעני להשהות את גילוי דעתי ברבים - טרם פג תקפו, אף-על-פי-כן לא יכולתי עוד להיכנע לו. טעם זה נעוץ ברפיון אמונתי, כי אכן ימצא שומע לדברי, ואם ימצא. גם יתן מכוחו ומסמכותו לביצועם הלכה למעשה.

בידי איש-התנועה

משעה שאני מתייצב פנים אל פנים מול חברי ויריבי, עלי לנהוג בגילוי-לב וללא משוא-פנים. אינני בא להתעטף באדרת נביאים ומורדים, גם לא להופיע כמוכיח בשער את ראשי העם והתנועות ולדבר מעל לראשיהם להמוני העם, היודעים, כביכול, את דרכם ורצונם, אל הולכו שולל. אינני מקבל אח שיגרת הקטרוג הנוחה, כי עתירי הזכויות והמעשים ומחוללי הנפלאות של תחיתנו רוקא הם עומדים למכשול בדרך לגאולה הגדולה. לא אתחסד לומר, כי תמיד הייתי משוחרר ממשפטים קדומים, קלים-קלוקלים ונוהים אלה. אף אני, כרבים אחרים, גלגלתי בשמותיהם של בן-גוריון ויערי ואשכול וחזן, כפי שאחרים גלגלו בשמותיהם של טבנקין וגלילי ובשמות יקירינו מכל החטיבות, שהלכו לעולמם בטרם עת, שהשליחות המהפכנית האכזרית של דורנו קיצרה ימיהם. עתה אינני פונה מעבר לראשים, אלא אל הראשים. אני פונה אל אלה, שהעם נתן להם מכוחם, והם הטובים, הנועזים והנבונים שבו, לא אדון בהקשר זה במידותיהם של אישים תוך מילוי השליחות שהוטלה עליהם, ומה מעוללת סמכות ועוצמת-כוח למחזיקים בהן שנים רבות, ובהצלחה. זו סוגיה נכונה, והיא רק פרודה אחת מן הגוף הגדול של הלכה נמעשה של תנועה מגשימה.

אני כשלעצמי הגעתי למסקנה, כי בשעה זו גורלנו נתון בידי אישי התנועה. המפנה המצופה, שאני נושא אליו את לבי, ההכרעה שאני רואה בה את הערובה היחידה להמשכה וחידושה של המהפכה החברתית היהודית בדורנו - מופקדת כל כולה בידי שלוש מפלגות-הפועלים ושלוש התנועות הקיבוציות. התנועות החברתיות והפוליטיות הללו אינן הפקר, ואינן מפולגות לעליה מוזקנת ואטומה של שליטים ורודנים מזה ולזבורית צעירה, תוססת, נועזת של נתינים חסרי ישע מזה. התנועות ומרכזיהן, ראשיהן וחבריהן חד הם, דבוקים אלה באלה באמון, אהבה ובאחדות רגשית ושכלית. ואם העם מפקיד את שליחותו בידיהם, הרי משום - וזהו חוק שכוחו, יפה הרי בכל הזמנים ובכל המין האנושי - שהאמינו בשליחותם וגילו כושר הגות וביצוע, כושר לנהוג בעם וגם לצאת חלוצים לפניו לעת יגון וששון.

אמרתי, רפה אמונתי כי אמנם ימצא שומע לדברי, ואם ימצאו שומעים - כי גם ימצא האומץ להסתכן בהכרעה נחרצת. חוסר אמונה זה מניין הוא בא? מידיעתי את הציבור ואישיו. מכיר אני אותם ומוקירם כנבונים ונאמנים, נועזים ונחרצים ויודעים את התורה. לא פחות, ואפשר יותר, ממני. אין המפלגות והתנועות החלוציות על ראשיהן מכוונות

בסתר אולימפוס נישא. ואין הן מחכות שיבזיק מברק וירעם הרעם, כדי להזכיר להן את חשכת עולמם של דרי-מטה. כל הניתוחים שאבוא לנתח וכל המסקנות שאבוא לא להציע - אינם חדשים להם, וגם לא בלתי-ידועים. ברי לי, כי המלאכה שאני עוסק בה עתה כבר עושה כל אחת מן התנועות וכל אחד מן היושבים בשורתן הראשונה בלבו ומי, קצת פה, וקצת שם, גם בציבור. לכן מה צר הדבר, שלא הגיעו לכלל אותה הכרעה, שאני בא להעלותה כאן.

אם החלטתי לא להחריש עוד על אף הכל - הרי משום שאני משוכנע, שאם תקצר ידנו לעשות את המעשה הנחרץ הנחוץ בשעה זו, בטרם בוא הפורענות - יעשו זאת בנינו ובנותינו, וידעו נא הם לפחות, שהיתה קיימה אי-שם גם דעה שכזו. אבל מכלל ספק ורפיון אמונה הנך למד גם על שארית אמונה וציפיה. אולי לא נסתם הגולל על התנועות המופלאות, ותצמח להן עדנה למהפכה השניה בטרם יכלאו בספר דברי הימים כמחוללי תקופה הירואית שהיתה, ושהמציאות החדשה קברה אותם תחתיה בשנת התשכ"ג... לבריאת העולם. בקצב התהליכים הנוכחים מיועד להן, לשקיעתן ולגיועתן - וזו חרדתי - העשור שבין תשכ"ג... לשנת תשל"ג...

אחדות-דעות מפתיעה בהערכת המצב

בטרם אפרוש לפני הקורא את מערכי המעשים שאני מציע לעשותם עלי להקדים דברי הסתייגות. הרגיל אצל שיגרת דברים מנוסחים על גבי הנייר יודע כי שעה שאתה ניגש לגבש הצעות של מצוות-עשה, אינך יכול להכליל את כל הסייגים, שהם עניינה של תבונת המבצע, וגם לא את כל קצבי-הנשימה, שההתמודדות עם המציאות שנערמה כופתת עליך. דורנו, היודע עד טשטוש הדעת את יחסינו הערכים במבחן הביצוע, איננו מסוגל עוד להגות ולמלל בסגנונם המוחלט וחסר-הפשרה של עשרת הדברות. אף-על-פי-כן כל אימת שעומדים בפני הצורך לנסח מסקנות, שהן בבחינת פקודת-מבצע, אין מפלט במידה מופרזת של החלטיות ונוקשות. ואפילו יהיה המנסח עצמו המבצע - יתפרצו לתוך הלל המעשים עיוותים וסטייות. אף-על-פי-כן אדם היודע את דרכו ויעדו. ולא כל שכן שציבורי-אדם גדולים, לא ייבהלו מן הסטייה ואף יבקשו להיעזר בה, לתוספת תמריץ והאצה להשבת מטרותם.

ידעתי נאמנה, שאני מציע את הצעותי לא בחללו של עולם אידיאלי מופשט! אני מגישן לתנועות ולכוחות ציבוריים קונקרטיים. מתוך יחס של דרך-ארץ בפני עולמם הרוחני ויחס של כבוד לנסיגה בחיים, כפי שהוא משתקף בתודעתם שלהם. מכאן אמונתו של כותב השורות הללו שהצעותיו מן מעשיות והן מתיישבות עם מצפונן של התנועות, שאליהן הוא פונה, וקבלתן אינה כרוכה בטשטוש האישיות הקולקטיבית ובהתחללות רעיונית.

שלא כמקובל, אקדים את מסקנותי לניתוח המצב ולהבהרת הנחות-היסוד שלי, משום שאני יודע, כי מעטים חולקים ויחלקו על הניתוח והנחותי, אף-על-פי-כן ידירו את עצמם מן ממסקנות. קיימתי שיחות אישיות רבות עם אישי כל התנועות הנוגעות בדבר. והוברר לי מעל לכל ספק, שקיימת אחדות-דעות מפתיעה בהערכת המצב והפרספקטיבות הצפויים. אך דא עקא, שותפי לשיחות - על כל פנים רובם המכריע - בוטחים בצדקת דרכם שלהם, שאינה חסרה, לדעתם, אלא זאת בלבד: כיבוש מידת-הכוח הדרושה מידי הזולת! ואף אם יתמהמה נצחון דרכם - נוהגים הם להפטיר לעצמם באנחה מסתורית — בוא יבוא.

רשאי אני להעיד על עצמי, שאני בקי וותיק בתורות המסתורין הציבוריות, לאופנותיהן לדורותיהן ולתמורותיהן. הייתי שותף, ולא מן האחרונים בשורה, לעריכת תחשיבים מדעיים של דעת-הקהל ולמלאכת-הכפל, המוכיחה, כי כך וכך כשלונות, סטיות, בגידות והתנכרויות של יריבי - מן ההכרח יעניקו למחנה שלי כך וכך אלפי קולות וכך וכך תוספות של כוח. הבן לא יכולתי, כיצד לא יתנער הציבור מתרדמתו ולא יעמוד על כשלונם ובגידתם של נאמניו ולא ישלח למדבר המדיני?!

אכן, החשבון עלה יפה בטרם ההתמודדות, אך משום-מה, לא התחשב עם המציאות שלאחריה. הוד מעלתו הבוחר לא פעל לפי התחשיב המדעי והוא מוסיף לתת אמונו במנהיגיו וללכת שולל אחריהם. כבר כילינו והשמדנו זה את זה פעמים הרבה, כבר תפסנו זה, את זה, בכל קלקלותינו וכבר הפעלנו את מיטב הכשרון והטכניקה ומירב האמצעים הכספיים על-מנת להכות ביריב ולהוציא את הטרף מבין ידיו. והנה, באורה מסתורי ובניגוד לגל הגיון, צדק ואמת - כולנו חיים ושלמים! אהובים על עצמנו וצהובים לזולתנו, ערוכים ומעודדים על-ידי מומחי-הבחירות שלנו לקראת המערך הבא - בהדגשה ודאית, שמערכה, זו שתבוא עלינו ודאי שלא תכזיב. והציבור הנבון והכל-יודע שוב ישאירנו על מקומו, כשאנחנו אהובים ומקובלים מחדש על עצמנו.

אמונה עיקשת ונוקשה זו בצלילות-דעתו ובאהבת-הערכים של הוד-מעלתו "הציבור" - מעלות תרומיות אלה שבהן לא ניחנו שליחיו ומנהיגיו - מוזמת ומתבדית שוב ושוב על-ידי ניסיון-חיים מר, מכה על השכל הישר ועל הלב הרחמן ותובע במפגיע מענה. האמת היא פשוטה בתכלית והיא מביטה הישר בפנינו - חייכנית ופייסנית.

מפא"י ומפ"ם ואחדות-העבודה, וכן התנועות החלוציות המזדהות אתן ומעניקות למן מערכיהן ומגאונם, אינן נחלתם של בן-גוריון, טבנקין ויערי. הן נישאות על-ידי המוני עם בכל אתר ואתר באהבה, בהערצה, אם כי גם, לא-אחת, בחריקת-שניים ובחרון אף. ובעת משבר ואכזבה, בעתות כשלון ומדרון. שכל תנועה, ואישיה ידעום -תתפרץ מגרונו של האדם המבוש והנעלב זו האנחה הפוסקת וחורצת דין-עולם: "תנועתי היא - בטוב וברע!". ואין פסיקה מייאשת זו לזולת שונה בתנאי חיינו במשמעותה מזעקת ההתגייסות האנגלוסאקסית במשמעותה My country, right or wrong!

בשורה ללא תאריך

כבר נאמר, ואין אמירה זו זקוקה לכאורה לראיה: צירוף הכוח, מיזוג, איחוד. הסרת המחיצות, הכחדת שנאת-חינם - בהם ההצלה! אכן, כוח ראשוני אצור באתגר זה, והוא עונה לחושים עממיים בריאים, וכל המתנכר להודעה זו - לא ינקה. ואמנם, מפלגותינו לא חטאו בחוסר ערות לתחושה, זו. מי שלא צלחה לצרף לשמה את ה' הידיעה של "פועלי ארץ ישראל" לא זנחה את שם-התואר המאוחדת (כה' הידיעה) או שמות-העצם של אחדות ואיחוד וכיוצא באלה. משמע, הכל מודים לפחות בערכו של הצליל המשודר לאזנו של האדם. אך סיסמה זו המתנוססת בשמות איננה. לדאבונו, אלא בשורה פרוגנוסטית ללא תאריך, רמז מילולי לימים שבהם תכון האחדות על החורבות של המאוחדים היריבים. אין כנראה. ספק בלבם של נושאי הסיסמה ללא תאריך, שמתוך החורבות יזדקק הפניקס על נוצות-הזהב שלו, ולא, חלילה. השטן והסיטרא אחרא.

בימינו אלה מלוות סיסמאות איחוד וצירוף-כוחות בחשד מבוסס, שלא במיזוג כן או בסינתזה אמיתית של ערכים ומצוות המדובר - אלא בחיסולם של המוזמנים לסעודה ולפחות בהאחדה מדלדלת. מתוך תקווה שטנית, שהתכנים ממילא ינגרו מתוך הקנקן המנותץ. מסגרת ותוכן - מה קדם למה, כמשל הביצה והתרנגולת. התכנים בנו לעצמם מסגרת - ואילו מסגרת מאריכה ימים מן התכנים. תכנים וערכים ללא מסגרת מגבשת, ללא כלים לארגון ולמאבק - מצות-אנשים מלומדה היא; ואילו אנשים שעניינם הוא עשיית היסטוריה, עיצוב-חיים, חישול-מציאות - אלה יחצבו לעצמם כלים מושחזים ורבי-עוצמה.

מסגרת שאין לה תוכן עצמי משלה - אין לה נצח. אדרבה, אין סכנה גדולה לחירותו של האדם ולרוחו מאשר קידושה של מסגרת, כאשר בטלה המטרה שלשמה הועדה - אם מפני שזכתה להגשמה, ואם משום שהתמורות החברתיות עקרו את המוקד מן התחום היחודי והעתיקהו לתוך תחומי הכלל. למה הדבר דומה? מיטב התכנים של המין האנושי פורצים ומתפרסים בתחומים אוניברסליים. כך בטכנולוגיה וכן בערכי-חיים. סכנת כליה אורבת למין האנושי מעילויים של התכנים הטכנולוגיים החמריים, שעה שהודעתו ומורשתו של האדם מצונפים עדיין במסגרות לאומיות עתיקות ונוקשות - הגם שהאדם נתן עליהן את חייו. כך ברומו של עולם, וכך גם אצלנו, באומה הצעירה בארצנו ובתנועותינו הגיעה הדבקות במסגרת ובכלים גדי פולחן. יש טעמים, ואפילו נכבדים, לתופעה, הערגה הנושנה לכוח, לעוצמה של ממש, לאצבעות המכונפות לאגרוף! חזון העצמות היבשות הלובשות עור וגידיים, אהבת-הטבע שתמצא את ביטויה המוחשי בנעיצת קו שיניים באדמה ולא בתמלולי-ליריקה בלבד. כן, יש אפילו אמת מהפכנית סוערת באיש שלנו, הממהר לסתום הגולל על מסגרות וכלים שעודם המים, כל אימת שתכניהם כמעט ואזלו וזרמו הרחק מגדותיהם; אך לא נחותים וכסילים אנו ממנו, כאשר נסרב לנפץ גביעי-הבדולח בטרם מיצינו את תכנם המשכר עד תומו ועד האטום האחרון של משקעו הנדיר, זה שנתן טעם לחיינו ולחברותנו.

לעומת זאת יש בהמשכת קיומה ופיאורה של מסגרת שנתרוקנה, בהטלאת מחיצה שנשתברה - משום גילוי של הסתיידות-עורקים במלוא משמעותה של המלה. יש לקבוע דין בישראל, שיחד עם קיום זכר יציאת מצרים והשמדת עמלק - ייערך בדיק כלים ומסגרות ונהלים. לפחות אחת לדור, גם אז יהיה חלקי עם אלה, שיקומו נגד כל ניסיון לכפות בכוח-הזרוע ובכוח של רוב פירוקן של מסגרות וצורות-חיים, שאנשים בני-חורין פיסלו אותן בדמותן ובצלמן. אין להסיק מכאן, שמותר להשאיר על פני השטח ובתוך משכנותינו כלים-פגרים שנפלו לפני בוצר התמירה החברתית, ללא שריפה וללא קבורה. לא אירתע מלומר עתה, בזו הלשון ומתוך שיקול-דעת מפוכח וחד - שאמנם מלאו בתינו וחצרותינו פגרים ושברי-חרסים והם חונקים את חיי-הרוח. אנו טובלים עד צוארנו בשלכת של סתוים שחלפו. ופינו וריאותינו נושמים מהם עד לחנק.

בהגנה על גשר השיתוף

אחזיר עצמי לתכלית. לא תמיד ולא כולנו הלכנו בדד. נמצאה תרופה, כמדומה לי, מאוצרה של המדינאות היונימארית. נמצאה דרך לצירוף כוחות - זו שבמתכונתה הממלכתית - וקואליציה שמה. במתכונת הסתדרותית אנו קוראים לה, "שיתוף כל הזרמים". מפלגתי ואנוכי היינו מאז קנאים לשיתוף-הפעולה בין מפלגות-הפועלים בכל התחומים הממלכתיים והמעמדיים. ומי שיטרח אי-פעם לכתוב את תולדות הנפתולים של השיתוף הבין מפלגתי - לא יוכל שלא לציין את התפקיד הסגולי שמילאנו אנחנו, "הפלגנים", בהגנה על הגשר הזה. ראשיתו של הפרק משתייך עוד לתקופת מאבקנו בחברים במפא"י, וגיבושו הרעיוני - כתחליף-מה ליחסי-הפקר - באימי שותפותנו עם השומר הצעיר בתוך מפ"ם. הבדלי ההשקפות ביחס להגדרת שליחותו של המחנה החלוצי, אם כאלטרנטיבה ל"ימין הפועלי" לפי גירסתו של השוה"צ, ואם בראייתה האינטגרלית של תנועת פועלים אחת, אפילו היא שסועת סיעתיות ופלגים כנוף ארצנו הזנוח - במתח-תפיסות קוטבי זה נקרעה מפ"ם לגזרים; ורק עם כינונה מחדש של אחדות-העבודה-פועלי-ציון כגורם מדיני עצמאי הוקם הגשר מחדש. ומפ"ם עברה עליו בתאבתנות בלתי-מוסווית, (עתה שוב קפצה מעליו, עת גברו בתוכה מיחושי ה"אלטרנטיבה". כרטיס-הביקור של כותב השורות הללו כקנאי לקיום שיתוף-הפעולה, איננו זקוק עוד להוכחה. אחה"ע-פוע"צ אמנם דקדקה והקפידה להגדיר את השיתוף הקואליציוני בין מפלגות-הפועלים כעניין המותנה בתנאים של מצע, תכנית, יחסי-כוחות, חופש-מצפון, וכיוצא באלה ונזהרה להתחייב על שיתוף-הפעולה הקואליציוני כעקרון בתפיסתה הפועלית המעמדית. אולם מי שיבוא לערוך את הסך-הכל של חשבון המבחנים הקואליציוניים וישחזר את השרשרת הארוכה והסבוכה שהמפלגה שמה על צוורה עם קבלת דין של ההכרעות של שותפה הבכיר בקואליציה - לא יוכל עוד להתעלם מן העובדה, שהמדיניות, למעשה הקואליציונית של אחה"ע הפכה למעשה לדבר שבעקרון, הנובע מאחריותה על מכלול הבעיות של המדינה והמעמד.

דבקות מובהקת זו בקואליציה, היא שטלטלה אותי למסקנה. שאין עוד מסגרת רעועה, הפורה רש ולענה, בקואליציה שנועדה לשמש בסיס יחיד לשיתוף בין תנועות קרובות ובטווח ארוך. זהו מקור **לדמוראליזיה חינוכית** חברתית, המוליכה להסתבכות בכזבים מוסכמים, להקזת דם העצמאות הרעיונית. אסטרטגית המאבק על קולו של הבוחר חושפת את המיעוט בשותפות מעין זו להתקפות מוחצות מצד היריבים שמחוץ לקואליציה ולקנטור חסר-רחם מצד השותפים בתוך הקואליציה עצמה. אינני בא לפסוק שאין להצדיק בריתות קואליציוניות לשעה ולענין - אולם משהן הופכות ללחם-חוק ולמציאות של קבע נמשך שנים רבות - מובילה דרך זו לסילוף דמותו של השותף הזוטר, יתכן ותחושה, זו יותר מכל שיקול אחר היא שציוותה על מפ"ם אתנחתה במישחק הקואליציוני, ומאידך דומני שצמרמורת זו מן הכבלים שבקואליציה היא המטרידה את אחה"ע לבקש מסגרות-שיתוף יציבות, גלויות ותכליתיות יותר אפילו לגבי ענין כה חיוני כהפעלת כוחה והשפעתה על השותף הגדול והבכיר.

שותף עם אלטרנטיבות

מכאן הערכתי, שאם שיתוף-הפעולה המדיני הבין-מפלגתי, לא יעלה לשלבים עליונים, מוסריים ותכליתיים כאחד - תידחף גם אחה"ע-פוע"צ. למען הצלת נשמתה וגופה, לבקש לה תקופת-החלמה ליוקרתה מחוץ לקואליציה. מצב מעין זה, המהווה סיכון ליציבות השלטון, איננו נעלם, כמובן, מעיני מנהיגי מפא"י ומשמש להם טעם נוסף לא לשרוף גשריהם אל הימין הליבראלי והדתי. נסיבות אלה מצדיקות בעיניהם לקיים גם בהווה, כאשר הסכינו בעבר, שותפות עם אלטרנטיבות לצירוף הפועלי. מציאות בלתי-מפוקפקת זו שוב חותרת תחת מעמדה של אחה"ע, ובכך מתערער כושרה לשאת בעומס מאחריות ובציודק-הדין, המתחייבים מן החברות בקואליציה. קואליציה כמסגרת יחידה לשיתוף-פעולה בין-מפלגתי לאורך-ימים היא חסות סיכוי ממשי ונעדרת טעם ותכלית לכל התלוים בה.

במכניקה המתכתית גילו לאחר אסונות מרובים את "חוק ליאות החומר". הגיע הזמן שנאמת חוק זה גם בסוציולוגיה. לי עינינו נתפוצצו גילויים מובהקים של ליאות המסגרות החברתיות. אמת, הן היו יציבות כפלדה בראשיתן, והנה הן מתכווצות ומתעקמות. ודלל תוכנן - בתמצית ובנפח, בדמו ובמוחן של התנועות ההתיישבותיות הופרחו שדות ואנשים, נסים ופלאים של שוערו אף בחלומם ובחזונם של התמהונים והערטילאים ביותר בתולדותינו הפכו מציאות חיה. דואב הלב לראות אותם הכלים העוקמים, החלודים והמטולאים כשהם נמלאים - במקום דם התמצית וערכים שריריים - במיני תחליפים של דוקא ושל יוקרות, של פחדים וקטנוניות, של ריבי צעירים שזקנו, במיני סחבות של תורות-ממון של יבוא ורמות-חיים של חלוקה, במיני אמונות-הבל משיחיות של ימי-אפוקליפסה. האוספים את החיונה שלהם בהתמודדות ובדימאגוגיה מסין ועד גאנה. גם חשבון צדדי זה יש להכליל במנין השיקולים לבקשת מסד חדש, בריא וגלוי, למיצי כוחה הכולל והמלא של תנועת הפועלים.

יסודה מחדש של תנועת-הפועלים

אני מציג לדיון את דבר ייסודה מחדש של תנועת הפועלים הישראלית - ט"ו שנים לאחר ייסודה של דינה, בשנת השמונים לעלית הראשונים, יובל שנים לאחר יסוד דגניה וראשית העלייה השנייה. אני מציג לדיון בכל החומרה את בעית צירוף הנושא לביצועה של תכנית-פעולה לשנות הששים והשבעים של המאה שלנו.

אני קורא את שומרי-החומות לנטוש נוקשותם הפסיבית - ויסולח לי אם אף אשתמש במונחים השגורים בין ענקי העולם הסובייטי - לזנוח ההיאחזות התזיזית בדוגמטיות של מושגי ארגון ומאבק, שאינם מפשרים זה עשר ועשרים שנה את קרחוני המציאות החברתית.

כאן יקשה הקורא הקשוב את הקושיה-הגדולה: מסגרות וצירופים חדשים - לשם מה? מה הם התכנים שצירופים חדשים אלה יבואו להכיל, מה הם היעדים שאין עוד לכובשם, בצירופי-הכוחות הקיימים? כל המיבנים החדשים והמעודכנים שהנך מזמין לכונן - לשם מה הם באים? וכי לא מן הדין הוא לנסח מראש תכנית ודרך, ואם אמנם ימצאו כאלה, תפולנה חומות-יריחו בתרועת השופר.

שאלה רטורית זו במקומה, ודוקא בסדר הנראה. אף כי הגדרתה של תכנית לתנועת הפועלים הסוציאליסטיות לעשור הבא עלינו היא מלאכה כבדה וזרועת-חתחתים. ואף כי הבלבולים השוררים בקרב התנועות ובין התנועות הנם עלבון לשכל הישר ולמצפון הצינוני החלוצי - על אף כל אלה אני מעריך כי קשה יותר לפתח הנוקשות הארגונית המסגרתית מאשר להגיע להסכם על פרוגרמה. על כל פנים, הא בהא תליא. לא אציע לתנועתי ולא לתנועות האחיות היריבות כיום הזה לצאת מסוגריהן, אפילו הם רעועים, ולצקת את עצמן לתוך כלים חדשים, מבלי דעת את התכלית הצפויה. לא נשתכנעתי מעודי מן ההנחה, שבצירופי-כוחות חדשים בלבד יש משום תשתית לפתרון של הבעיות. כך, נשב שבת-אחים גם יחד, והנה ינשרו מעל החברה הישראלית וכל עלינו הגאולה והשלמה.

דיינו להציץ לתוך עולמה של הגדולה והאדירה במפלגותינו עתירת-חכמות, רבת-הזכויות, המשופעת בכוח שלטון - כדי לסתור הנחה זו. אילו הייתי סבור שיש לאל-ידה של הגדולה במפלגות לגבור על הבעיות בלעדי הכוחות והערכים שנאגרו וגם נבלמו בתוך התנועות ההתיישבותיות והמדיניות האחרות בארץ - הייתי ממליץ להמשיך ולקיים את הכפור החברתי הקיים. כפרדוקס ובאבסורד נראה הדבר, שדוקא המיואשים מתכניה הפועליים המתקדמים של מפא"י, דווקא הם נוקטים קו שיש בו משום השלמה עם ביטול משקל-כוחם שלהם בעיצוב המדיניות. המשימה הממלכתית והחברתית, הנראית לי באופק, לא תתבצע על-ידי פרודה אחת, ותהי הגברתנית ביותר בתוך המשפחה, ובודאי שאין זו אלא הזיה סובייקטיביסטית לשער כי למשימה זו תוכל פרודה גרעינית אחת, ותהא כבדת המשקל הגדול ביותר בסולם-הערכים, ללא פוזיה עם המסה (ימחלו לי הפיזיקאים פלישה זו לשטחם) מתעקרת גם האיכות הגלעינית וכדי שצירוף-כוחות חדש ייצור גם-איכות חדשה - הכרח הוא להצמידן למשימה מוגדרת, אשר תוך הזדהות והיאבקות עמה יותר הכוח החדש לחטיבה חברתית ומוסרית חדשה. על כן דבוקה לבעית הנושא - בעיית הנשוא. שניהם קיימים בזיקה הדדית אינטגרלית, אין תוחלת לאחד אם נותק מרעהו. **אך זאת למדתי לדעת - אף בירור - אמת לא יהיה ומסקנות-אמת לא תוסקנה - אם הנושא איננו אחד באחריותו על הביצוע.** לכן קודמת לעיון בעית הנושא. לא ברחתי מן הנסיון לדון גם בתכנית-הפעולה - וניסיתי, כמידת יכולתי לנסח מסקנות "על תכנית פעולה כלכלית וחברתית לעשור זה".

כפי שיוברר מדברי להלן, נקודת המוצא שלי איננה מן התשתית האידאולוגית, "ואלטאנשאונג" בלע"ז. לא ממנה תצמח ההתארגנות המחודשת, המדינית והחברתית, של פועלי ישראל. בשפל הרעיוני השורר בעולמה הרוחני של תנועת הפועלים - הסכינים המלוטשים החותכים בלבו ובמוחו של כל סוציאליסט וקומוניסט ישר לא יעלו על שולחן-דיונון אלא תבשילים שנתפגלו.

כולנו ניזונים מן האף-על-פי-כן

מי יודע כמה שנים תנקופנה בטרם יגלידו הפצעים האנושים, בהם הוכו התורות וארחי-ההגשמה של האידיאות הנשגבות, עד שתזדנק מטוהרת ושלמה אידיאולוגיה סוציאליסטית שגירסותיה ואפילו מלותיה תהיינה נאמנות וכשרות בתודעת הדור. אידיאולוגיה סוציאליסטית - ספק אם היא קיימת כיום בשלמות הגיונית, לאומית ובין-לאומית אך במוחו של היחיד, וכל שכן בהכרתם של ציבורים גדולים, ותהיה הלשון דיאלקטית וחכמנית בכל שפות-אנוש כאשר תהיה. התנועות הסוציאליסטיות והקומוניסטיות של ימינו - בסיס אחד יחיד קיים לאחדותם ולפילוגיהם, והן

תכניות ההגשמה והפעולה: דבר זה אמור גם - ובראש וראשונה - לגבי מעצמות-הכוח האדירות של פקין ומוסקבה. לפי הנראה, רק באלבניה לבדה שורת הצלילות ההלכתית ללא פגם.

אין עוד שחר להנחה - ובמידה שמישהו יתייצב על יסודה בקפידה, לא-יהיה זה אלא אחד מן המיפלטים שיבקש לו כדי לערוק מן החזית - שלא תיתכן התאחדות כוחות פועליים וחלוציים, לוחמים ובונים, אלא אם כן יבואו לכלל הבנה והסכם על הגדרות עיוניות של ההיסטוריה החברתית בעבר ושל חוקי התפתחותה לעתיד לבוא. היא לא תקום - ואינה קיימת עוד בשום חטיבה חברתית-מדינית מן החטיבות הקיימות ובשום מסגרת של ציבורים גדולים והמוניים - אם תהינה מותנית בהגדרה מוסכמת של הפרוגרמות האידיאולוגיות בנוסח של סוף המאה שחלפה או הרבע הראשון של המאה שלנו. ויארכו הדברים, אילו ניסיתי כאן להוכיחם. אני סומך בנידון זה על מצפונם ואמיתם הפנימיים של כל קוראי, שיעידו בהתוודות בינם לבין עצמם, אם קיימת עמם משנה כזו. ערוכה וסדורה. הכרכת חוקי טבע וחברה, תולדות המין האנושי ודרכו עליו חלד מאז ועד עתה ודרך כל הגזעים האומות והציביליזציות - משנה הקובעת מסמרות מדעיים לגבי עולם-העתיד וצורות ארגונו החברתי וכיוצא בזה! משנה כזו איננה אתנו. ואם יצמחו בדורנו מאי-שם ענקים כמארקס ההוגה וכלנין המגשים - ודאי שנישאם על כפים ונשתה בצמא ממעינם. כיום הזה כולנו יחד ניזונים מן האף-על-פי-כן הברנרי, מן ההוכחות הלוחטות במפעלי הגשמה סוציאליסטיים וקומוניסטיים בעולם ובארצנו. מרוחו של האדם העשוי ללא חת, ומלבנו הרחום, האוהב מאורם של החיים וצחוקם של הילדים. הלב השוטם את השפלת האדם בידי אדם ומזועזע מן האפשרות של הכליון האטומי, שמיליונים פועלים ואנשי מדע ומדינה בכל אתר ואתר רכונים על הכשרת כליו.

הגירסות האידיאולוגיות. תחזיות ימינו - הם נצורים בתוך ציפיותיו העתיד, ההערכות וההתייחסות לחזיונות החברתיים המהפכניים של ודאבותיו של הפרט, או קבוצה של פרטים שהסכימו ביניהם על סמני היכר, התייחסויות ואמונה משותפים - אך לא עליהם ייבנה כוחם המדיני של המוני העם.

מאידך לא יתכן כל ארגון של כוח ציבורי רצוני לאל הגדרה והצבה של משימותיו - בשיגרת לשון עממית - הגדרת התכלית וניסוחה הקונקרטי.

מנסיוני למדתי לדעת כי פועלי א"י חסרים תכנית-פעולה כל-צדדית למשימות הכלכליות-חברתיות של המדינה. אדייק בדברי כחוט-השערה ואוסיף כי כל אשר מוצג כיום על-ידי הארגונים החברתיים כתכנית אינם אלא קטעי דברים מובחרים ומודגשים בהתאם לטעמו המשוער של הוד-מעלתו "האיש הפשוט", תוך הקפדה שלא יבולע לאינטרס של רוב הציבור, אשר קולו כבר נתון בקופסה. מחבר הרשימה שלפנינו יש לו בנידון זה - ואני נוטה להאמין שאין זה לזכותו - נסיון עשיר ומגוון. הוא היה בן-בית וחבר לצמרת של כל המפלגות הפעילות עדיין בציבור הפועלים, והוא היה בין הפעילים הנמרצים ואף בין "המומחים" לשקילת צרכיו, יצריו ותאוותיו של "האיש ברחוב". לא אוכל לאסור על לשוני לחשוף את סתרי-לבי ולזעוק. בפרהסיה שבתכניות הכלכליות המשודרות לציבור יש יותר מתשעה קבין של חנופה וכניעה לתאוות ולחולשת-הדעת של הציבור, כדי להציל את העולם הזה, של מפלגותינו, ויהא זה אפילו לשעה אחת בלבד. אנסה לפי מידת כוחי להוכיח מה שיוגדר ודאי כהאשמה ובקטרוג על העלית של הציבוריות הישראלית ומנהיגיו, שבראשית דברי הכרזתי על אמונתי בהם ועל רגשות-היקר שאני רוחש להם.

אזעקות נעלבות ורחויות

דומני, שכל חלקי הציבור משכילים וישרים ונבונים המה למדי, כדי לדעת - וטרם נפגשתי באדם ברחוב, שלא יעיד כמוני על האמת הנחרצת שבעדותי זו - שכלד תכנית חברתית וכלכלית פועלית-ציונית-ישראלית לא תוכל שלא לשאת עליה את חותם החומרה, הצנעה העצמי, הצריכה במועט והקיום מעמלנו העצמי, להוציא את משא הפיתוח, הקליטה והביטחון. שלא נוכל לשאתם עדיין בכוחנו בלבד! אחריף את האתגר ואוסיף, שאפילו דברים מוצהרים על-ידי רבים אינם מקוימים, אינם נדרשים לפי אמיתם האובייקטיבית ולא לפי הכרתם האישית הבלתי-מפוקפקת של ראשי העם. ואם הם נדרשים - דיינו במערכת-בחירות אחת. כדי שהדרש ייפך ליתום מאביו הרוחני. אם צירוף-הכוח לא יתיר לנו לתכנן ולבצע לפי אמיתם הפנימית של טובי המדינאים והמלומדים, ואם צירוף-הכח החדש לא יערוב לנו לכונן שינוי באורח-חיינו, בהתאם לתחושת לבם של עמלי-הכפיים בשדה, בסדנה ובמעבדה - כי אז מוטב שלא יקום לצרכי האופורטוניזם החלקלק, לשימושים של כזבים וחצאי-אמיתות, להבטחת האינטרסים של קבוצות-לחץ ומבקשי קול ופרסומת בעתון ובסוכות-הקלפי - למען אלה הננו מאורגנים להפליא. במידה שאנו חסרים עדיין פה ושם השלמה - יקומו הקואליציות והאופוזיציות וועדי-הפעולה ומועדוני המנהלים של בעלי-המאה ויורנו דרך. כל שאני בא להציע היא תבנית-פעולה, אשר אתה עומדים וחלילה נופלים, שבה מסתכנים מנהיגי העם וארגונו ועורמים על ראשם זעם ואגרופים קמוצים. אולם אתה יעמדו - כך אני מאמין - הישרים והנאמנים בעם העובד לכשישותפו במתח המשימה.

תכנית זו תזכה את המוני העם הישרים והנאמנים בעליונות מוסרית. חרף הטפילים והפוחזים והסרסורים, המעלים טיח תפל על דעתו של הקהל.

כותב השורות הללו אינו נזקק לנבירה במכמני תורות ונסיון-עמים ולא למשנות ולא לפראקסיס של מעמדות ולא נאבקים בעולם, כדי לגבש הצעותיו-מסקנותיו. השדה שלנו זרוע, אם כי דבר בו עשבים שוטים וברקנים. ועלו בו מראי דרך. נסיון וידע: אליהם נצטרפה הגותם של חברים. ששעתם הפנויה כפוויה עליהם להשקיף על המערכה כולה. נבטו ועלו אמיתות מגרונם של העושים במלאכה מבלי לזנוח את ראית הדרך כולה. מצויים בשטח תכניות ואזעקות נעלבות ודחיות וכן מופתי חיים והגשמה צולחת בדרך-העמל. שנוצרו בדרך הקשה והארוכה. כל אלה הם החומר, חוטי השתי והערב מהם נארגה מערכת הצעותי.

והרי הן לפניכם. חברים לדרך, לאמונה ולעמל הכפים והרוח, ובטוחני שאם השורה הרחבה וחברי התנועות יסמכו ידיהם עליהן - אין לחשוש לדחיתן על-ידי הצמרת.

תכנית-פעולה כלכלית, חברתית ומדינית-בטחונית

אני מציע:

(1) תקום לאלתר, ברצונן ובהכרעתן החופשית של מפלגות הפועלים, ההתאחדות של הפועלים הסוציאליסטים בישראל, שבמרכזה שלוש מפלגות פועלים, והפועלים הדתיים הסוציאליסטיים - על יסוד תכנית-פעולה מוסכמת לעשור זה, קבלת דין ההכרעה בביצוע, חופש ההתארגנות האידיאולוגית וחירות הביטוי. כל בוני ההתאחדות יתחייבו על קיומה לפחות לשתי קאדנציות של כל המוסדות הנבחרים במדינה, בהסתדרות וברשויות המקומיות. השלימות, שבה הערובה הודאית למפנה נתונה בצירוף המשולש, אולם אין להניח זכות ויטו לביטול המהלך כולו בידי גורם אחד בלבד.

(2) ההתאחדות וכל חברה - ארגונים, חטיבות וכן יחידים - תתחייב קבל עם על תכנית-פעולה כלכלית, חברתית ומדינית-בטחונית מיועדת לעשור השוטף, היא תשקוד על ביצועה ותשא באחריות בלתי-מסויגת (ללא ערבון מוגבל) על כל החומרות והקרבנות שתכנית זו תטיל על הפרט ועל הכלל.

(3) ההתאחדות לא תכיר בתוכה בשום התארגנות ובשום סיעה שסימני-ההיכר שלה הם ביטוי או שירות לחטיבות מקצועיות, עדתיות או כלכליות-אינטרסנטיות; ומאידך היא לא תפסוק ברוב קולות בכל ענין רעיוני-אידיאולוגי הנתון במחלוקת. אלא אם כן יבקשו זאת נושאי המערכה מרצונם.

(4) ההתאחדות תתייצב ברשימתה, בבחירות לכנסת, להסתדרות ולרשויות המקומיות על יסוד תכנית-העשור המוסכמת לכל תחום מתחומי הופעתה, ונבחריה יהוו חטיבה אחת בעלת משמעת, פעולה וחופש דעה של הפרט בבית ובחוץ. סיעות הגופים המייסדים - בכנסת, בהסתדרות וברשויות המקומיות - יתמזגו לאלתר.

(5) לא יוכל אדם לכהן כנציגה וכנבחרה של ההתאחדות, אלא אם יקיים אורח-חיים ברמה הקצובה והמקובלת על מירב הפועלים והחקלאים המקצועיים.

(6) ההתאחדות תבחר עם היווסדה, לפי הכללים הנהוגים בבחירת שופטים, אדם כמבקר-ההתאחדות. ועליו יוטל לבכם ולפרסם ברבים, בעזרת צות עובדים, מדי שנה בשנה המעשים והמחדלים הכרוכים בתכנית-הפעולה של ההתאחדות בתחומי המדינה וההסתדרות. המבקר יוסמך למתוח ביקורת ולהגיש המלצות בפני מוסדות ההתאחדות על מידת כשירותם של נציגי ההתאחדות במילוי שליחותם בעבר ובעתיד.

(7) התכנסויות מכל הסוגים והדרגות וכן דיונים, כלי-מבטא וכיו"ב של כל הארגונים והחטיבות המוכרות בהתאחדות תהיינה פתוחות לכל חברי ההתאחדות - הכל לפי הענין והדרג המתכנס: מרכז חטיבות ומזכירות לחברי המזכירות של ההתאחדות וכדומה. כל דיון והתייעצות סודיים מנוגדים הן לכוחה ולשלומה של ההתאחדות ולחברות בה.

(8) מוסדות התאחדות יורכבו: לקדנציה הראשונה - בהתאם ליחסי-הכוחות בכנסת, בהסתדרות וברשויות המקומיות; לקדנציה השניה - על יסוד בחירות יחסיות או אישיות הכל לפי הענין, המקום והתנאים שישררו. אולם יהיה זה נוגד את כוחה וכתב-האמנתה של ההתאחדות לדחוק רגלי אדם מחונן וכשר לשליחות בשל יחסי-כוחות חטיבתיים.

9) ההתאחדות תקיים עתון יומי ותפרסם קבצים לדיונים רעיוניים ומבצעיים על יסוד חופש-הדעה והנאמנות לתכנית-הפעולה שלה. כל חטיבה וכל חבר או קבוצת חברים יהיו בני-חורין לקיים שבועונים או כל הוצאה פרטית אחרת - אך לא לקיים עתון יומי עצמאי. (הטעמים הם, כפי שעוד יוסבר, כלכליים בעיקרם, אף כי איני מתכוון להצניע גם את הכוונה החינוכית המלכת).

10) ההתאחדות תממן פעולותיה ממסי חבר בלבד, והנהלת החשבונות שלה תהיה פתוחה לציבור. ההתאחדות תמליץ לפני ההסתדרות וחברת-העובדים על הנהגת הפרשה כספית לקרן המדינית, שתסייע לפעילותם המדינית של היסודות המוכרים בהסתדרות. הנהלת החשבונות של הקרן הפוליטית - תהיה פתוחה לציבור.

11) ההתאחדות תקיים מועדונים פתוחים לכל חברה, ופעילותם המרכזית תוקדש למסירת דווחים סדירים במועדם, של שליחיה ונציגיה - וכן תתנהל בהם פעולת הסברה על דרכי הביצוע של מדיניותה. ההתאחדות תתן מאונה לתנועות הנוער החלוציות והמשמרת הצעירה הסוציאליסטית.

12) ההתאחדות תבחר במזכיר כללי ובסגנים למזכיר הכללי, המומלצים על-ידי המפלגות והתנועות המייסדות. וכן יכהן חבר מחברי הוועד הפועל כיו"ר תורני לתקופה של שנה.

להבטחת דמותה החלוצית של החברה

13) תקום לאלתר הברית של התנועה הקיבוצית במגמה, להביא לאיחודם המלא והבלתי-מסויג של הארגונים הקיבוציים הארציים הקיימים - כולל הקיבוץ הדתי.

14) מיד עם היווסדה יעברו לסמכות הברית כל המפעלים הכלכליים והקרנות של הקיבוצים של הארגונים הקיבוציים הארציים, הסמינרים המקצועיים, ועדות ההדרכה המקצועיות וכיו"ב.

15) הברית לא תתערב ולא תפעל בתחומים הרעיוניים הפוליטיים והחינוכיים של הזרמים הקיבוציים אלא במידה ובתחומים שיוסכמו על כולם.

16) התנועות הקיבוציות המאוחדות בברית תהיינה בנות-חורין, כמו עד עתה לקבוע לעצמן את תחומי הקולקטיביות הרעיונית וכן את צורותיה ותכניתו של הליכוד הרעיוני והחברתי. ובלבד שלא יקופחו זיקתו ומעמדו של היחיד, המשתייך להתאחדות או לאחת מחטיבותיה של ההתאחדות הציונית הסוציאליסטית הנ"ל. הברית תעניק מכוחה, מערכי מפעליה ומכוח האדם שלה להתאחדות הפועלים המדינית.

17) ברית התנועות הקיבוציות תקיים מסגרות של קבע למגע, חילופי דעות ועזרה הדדית בין חטיבות הבנים ותנועות הנוער המקוימות על ידן.

18) ברית התנועות הקיבוציות תעודד התארגנות בנים וגרעינים למפעלים חלוציים משותפים, ככל שתצמח יזמה מתאימה, ולא יהיה בה משום ערעורם של ישובים, ותובטח זיקתם התנועתית בהתאם לבחירתם. אני נעצר בח"י הסעיפים. ומנסחים שנונים ובקיאים ירחיבו או יצמצמו את העיקרים המוצעים. לא אכביד על המעיין, בשלב זה של הדיון, בהבהרת מאות הפרטים הנוספים, שיהיו דרושים לבנין הכוח, כי אינם אלא משניים בראשיתו של הדיון.

עתה, משיכמתי את הצעותי "הארגוניות", אפנה לראשי-הפרקים של תכנית-הפעולה החברתית-כלכלית, שהגשמתה היא תכליתו ומטרתו של הכוח הציבורי הפוליטי המוצע. גם בתחום זה אציע דברים כוללים בלבד - כי לא אתיימר לכתוב "פרוגרמה". שכרי יהיה רב ונכבד, אם דברי ישמשו לפחות יסוד לחידוש הדיון והבירור הציבורי הבונה. ואלה, עמודי-היסוד, שעליהם אני מציע להקים את הבנין, שמטרתו המפורשת היא לפתח תנופה מחודשת ואדירה להבטחת דמותה החלוצית היוצרת של הכלכלה והחברה העצמאית:

1) בתום מחצית תקופתה של תכנית-העשור לא יופנה עוד כל סיוע-חוץ וכל סעד לרמת-החיים של אוכלוסית ישראל ויאוזן מאזן סחר-החוץ של ישראל - להפחית השקעות פיתוח ובטחון ארוכות-טווח. המשמעות ברורה: הגרעון הנקי (שוב להפחית השקעות בטחוניות - ציוד - והשקעות-פיתוח). שנאמוד אותו לצורך סיבור-האוזן מסביב ל-300 מיליון דולר - יופחת בשיעורים שנתיים על-ידי הגדלת היצוא. וכל שלא יושג על-ידי יצוא יגוזז מרמת הצריכה והשירותים האישיים ומן המינהל האדמיניסטרטיבי. באמצעות מערכת-כלים מגוונת, שנוסתה מכבר בהצלחה בקרב עמים רבים ונאורים - מהם אמצעים שברצון ובטובת הנאה אישית ומהם אמצעים שבהכרעה ממלכתית דמוקרטית.

2) ייסתמו בעזרת מדיניות כלכלית מכוונת ובאמצעים פיסקאליים כל מקורות ההתעשרות האישית, הנובעים מספסרות בנכסי דלא נידיד! משירותי הון ונשך (כולל האוצר והבנקאות הממלכתית והציבורית)! טקארטלים ומונופולים בתיווך, שיווק וכיו"ב; מהגנה בלתי-סבירה על תוצרת-הארץ, מהנחות ופיטורים למשקיעים ומלווים במטבע זר; מרווח הון; מרכישת ציוד במחירים לא ריאליים; ממסגרת מיכרזים קבלניים ללא תחשיבים עצמיים מוחלטים; ממתן אשראי-פיתוח מכוון למפעלים קפיטליסטיים; מפיטור ממס על הוצאות פרסומות. כיבוד, נסיעות, בנינים, משכורות ותנאים סוציאליים מעל לסביר, רכישת רכב וכיו"ב.

3) תוסר כל הגבלה על כיווצם הרדיקלי של המנגנונים הציבוריים המנופחים, של המדינה וההסתדרות, הרשויות המקומיות, התנועתיות - תוך מתן הקצבות ותנאים נאותים להכשרה מקצועית.

4) תוסר ללא שהיות חרפת-הנשך מן ההתיישבות העובדת ומכל מפעל תעשייתי חיוני. שבעליו יצרנים ולא נהנו מהצבר-הון בדרכים לא-כשרות. במעשה חקיקה חד-פעמי יועמד השירות על ההון של המשקים והמפעלים על מקסימום של 8-10 אחוזים מן הייצור על-ידי מחיקת חובות שהם פרי פורענויות שנגרמו בידי הטבע והסתבכויות מטעמי בטחון (כפי שנעשה פעמים אין-ספור לגבי מפעלים ממלכתיים) וקונברסיה.

5) מסי ההכנסה ייבנו על בסיס פרוגרסיבי מוחלט, ההפרש במיסוי בין הפרט והחברות יצומצם עד לשיעור-עידוד מינימליים בלבד.

משכורת צמודה לפריון

6) שכר ומשכורות יוצמדו לתפוקת ולפריון-עבודה, ולא יעלו בשום שירות על דרגות המשכורת הגבוהות של עובדי-הייצור המקבילים בדרגה. התנאים הסוציאליים בתקופה הנדונה לא יעלו בשום מפעלים על 33 אחוז מן השכר הריאלי.

7) תקויים רמת מחירים ותשומה יציבה, וכל נטיה לייקור מיצרכים ושירותים תיסכר על-ידי הצרכנות השיתופית ואספקה ממלכתית.

8) הסובסידיות למיצרכים החיוניים - באמצעות היצרן או הצרכן או בדרך הטבות עדיפות בשירותים הממלכתיים, כולל אמצעי-פיתוח והון חוזר - יינתנו למשקים בעלי ותק מוגדר, רק אם תקויימנה נורמות-תפוקה נאותות, שתיקבענה על-ידי מכונים מדעיים.

9) חינוך תיכון מקצועי, טכני וחקלאי, יינתן חינם לכל הבנים והבנות של משפחות השכירים והעצמאיים העובדים. יוגדל היקף השכר המודרג בתיכון הומאניסטי לכל נער ונערה מחוננים.

חיסול משכנות העוני

10) בתכנית-העשור יעלמו ממפת הארץ כל משכנות-העוני. במחצית הראשונה של התכנית יוקדשו כל אמצעי הפיתוח והשיכון של המדינה, הרשויות המקומיות ושל חברת-העובדים המיועדים לתושבי הארץ - לפרברים ולמשכנות דלת-העם בלבד.

11) תקציבי המדינה והרשויות המוניציפליות לצרכי השכלה גבוהה יוענקו לתלמידים. לפי העקרונות הנקוטים לגבי התקציבים למתיישב החקלאי - משמע, שמקבליהם יחויבו לסלקם עם התערות בעלי-הסמיכות מקצועם ובהכנסתם לעומת זאת יוגדלו אמצעי-המדינה התקציביים וכן הפרשות קבועות בחוק מרווחי החברות - לצרכי המחקר המדעי, הפיזי והחברתי, והיצירה האמנותית לכל גילוייה.

12) רשת החינוך התיכון של ההתיישבות העוברת תוכר כרשת-תיכון ממלכתית. ולרשותה יועמדו האמצעים הדרושים להקמת המיתקנים לקליטת מתלמדים מן העיר (בשלב ראשון יוקמו מיתקנים כדי קליטה של 30-50 אחוז ילדי-חוץ ביחס לבני המקום).

13) על בעלי הון והרכוש שמעל ל-100 אלף ל"י יוטל מס-הון יתר (capital levy) חד-פעמי, מודרג ופרוגרסיבי. לשם יצירת קרן לחיסול הפיגור בשיכון ובחינוך של דלת-העם וביצורה של התיישבות-הספר הצעירה.

14) שום משכורת וטובת-הנאה אחרת במשק הפרטי והציבורי לא תעלה על 25% מן המשכורת וההטבות של עובדי-הציבור - האזרחים הצבאיים והאקדמאיים.

15) כל האמצעים העצמיים, המילווה והמענקים וכל קרנות-התמורה ושאר אמצעים המיועדים לפיתוח יופרדו מן התקציבים הרגילים וייערכו כתקציב רב-שנתי נפרד ברשות שר לכלכלה הלאומית. יקבע אחוז מסוים מן ההכנסה הלאומית, שייגבה מאוצר-המדינה ומהפרשות רווחי החברות ויהיה קודש לקרן-הפיתוח.

16) עם נקיטת הצעדים המדיניים והחוקתיים לביצוע התכנית בכללותה - תוכרז ותקויים הקפאה כוללת בהכנסות מכל המקורות, כולל שכר ומשכורות. להוציא אותן החטיבות המקצועיות והחברתיות, אשר טרם הגיעו לקיום הוגן של משפחה עובדת. בכך גם תוצדק הכללת תוספת-היוקר, או לפחות חלק ממנה, כהכנסה הנושאת במס ותמורתה - העלאת הפטור מן המס עד ל-300 ל"י.

אסכם את ההצעות הנ"ל בציונים הבאים:

יש להקפא את רמת-החיים של כ-50% מן האוכלוסיה. רמת-החיים של כ-25% מן האוכלוסיה, יש להעלות במהלך אחד נמרץ. רמת-החיים של כ-25% מן האוכלוסיה יש לגזם. ואת פרי הגיזום יש להחזיר לאוצר העם. שממנו באו שלא כדין. אין להוסיף עוד להכנסת הפרט - אך יש לאמץ ולהעלות את זרועות החינוך, ההשכלה והתרבות לעם, המותרות בישראל עולות בהרבה בהשוואה למדינות אירופה וארצות הברית, ואילו מיצרכי ההשכלה והתרבות המקדמים יקרים. לא נהפוך המדינה, למדינת משטרה ופקחים, איסורים והיתרים, שנכשלו בכל מקום שנוסו. ישאו לכן המותרות, הבידור ו"החיים המתוקים" בעול הקידום התרבותי וההשכלתי של המוני העם העמלים.

ההישגים הבלתי-משוערים והעלבון הצורב

הסיכומים שהעליתי לעיל הם פרי הסתכלות תוך פעילות ציבורית מגוונת במשך השנים האחרונות. הם הגיעו בתחושתו לכלל חריפות כמעט מייאשת בימי פעילותי בממשלה. המשמשת מוקד קולט ומקרין של מעשיה ודאגותיה, כגדולות כקטנות. של המדינה. בשלל הצבעים והגוונים של הפנוראמה החברתית של המדינה תפשה העין גילויים שגיבים, שהיה בהם כדי להלהיב ולנסוך גאווה על היותי יהודי ופועל במדינת ישראל. מאידך ניבטו אלי שיבושים ועקמומיות, שמקומם לא יכירם בחברה תקינה, ולא כל שכן במדינה שפועליה מטביעים עליה את חותמם מאז התהוותה בשחר ימיה של השיבה למולדת.

לא אעמוד במאמר זה על גילויי העוצמה, הבנין ועלית האדם; על קליטת המוני עולים, חינוך הדור, נאות הקומונות והכפר העברי, התעצמותו של צה"ל, התרחבותם והשתפרותם של מפעלי-התחבורה על הקרקע בימים ובחלל הבין-לאומיים, השגשוג הכלכלי של המיעוט הערבי וכיוצא באלה. הישגים אלה ודומיהם מעידים על כושרו העולה ועל תבונת כפיו ורוחו של הפועל העברי.

לא אבוא למנות כל המעשים הרבים, פרי עמלם הבלתי-פוסק של הפועל ועובד-האדמה, איש המדע והמינהל. ולא בתור האחרון - של הממשלה וחברת-העובדים וכלל עובדי-הציבור. המסורים ברובם לשליחותם ועושים בה יום-יום. לא אוסיף. כי הזרקור מופנה די הצורך להישגים. אף כי תחושת פעלנו הקולקטיבי והגאווה עליו לא כבש עדיין את כל שדרות הציבור. אולם דוקא משום שבכוונתי להפנות הזרקור אל המחשכים והסכנות הרובצות לפתחו של המפעל המופלא - ראיתי צורך לרשום לפרוטוקול זה את אמונתי הרבה בכושרו הפוטנציאלי של עמנו להתעלות ולבנות מדינה וחברה למופת. ההישגים הבלתי-משוערים בשדה ובסדנה ועל-יד ההגה, מופת הבנין והקליטה וההתלכדות הלאומית - מעידים כי רב הכוח. חובה עלינו להאמין בעם הזה ובארגונו החברתיים. והמאמין בכוחו העצמאי - לא ישלים עם שקיעה בפשרות וחצי אי-דברים קלים, לא ישקוט עד אם ייסתמו התהומות, הפערים, יקום מחסום להוללות ולטפילות ויתן יד להתנערות מן הדמדומים האידיאיים והמוסריים שהסתננו לעולמנו. האמונה באוצרות החלוציות והגבורה הטמונים בבנינו ובבנותינו, המתעלים למעלות אגדיות - בכל עת מבחן מכריע ובשדה הקרב - היא הנותנת, שאין להשלים עם המציאות החברתית כפי שנתהוותה, ויש לגבור ויהי מה, על פיתויים של סם החיים הקלים והמתוקים. חסרי החזון והמתח. קיום הגוף הממלכתי איננו מובטח לנו אלא במתיחת מלוא שיעור קומתנו המוסרית ובערבות הדדית ומי שממליץ להיות "מציאותיים", לשחות עם קילוחי המים העכורים של הרחוב, להמיר חזון החברה העובדת המיישבת מיליוני יהודים בארצם - הוא נואש מטעמם האמיתי של החיים. ואפילו מאריכות ימיה של מדינת היהודים העצמאית.

לכאורה יצלצל הדבר כפרדוקס מוזר. אם אגיד כי מי שחש ומזדהה עם שמחת-החיים של מיליוני העם הגאולים, מי שמתרשם מיופיים וחוסנם של נעורינו ומי שנושם אוירה של הקומנה הישראלית - ירגיש ביתר חריפות מאחרים בעלבון הצורב ובדחף להתקומם בכל אוננו על גילויי השקיעה האידיאית. האנוכיות צרת-האופק, הנוגדת את האינטרס האמיתי של הפרט, הוא גם יחוש בכורח הפנימי להתמרד נגד זניחת הערכיות בחיי הפרט והציבור. וראש לכל - נגד המשך המצב המזיק את קיומנו החומרי לסעד בסיוע מן החוץ. האם איו בשיקולים אלה מצע מספיק לליכודנו החברתי והמדיני?!

יורשה לי עתה להצביע על אחדות מן הפורענויות שדבקו בנו ולבחון אם המסקנות שהסקתי יש בהן משום תשובה לבעיה. והואיל ודברי עטו גון רגש, הבה ונפנה בשום-שכל לפרוזה שקטה וענינית.

הנעדרים מן הקלפי

לפני שנה נתקיימו הבחירות לכנסת החמישית. מכלל מיליון ורבע בעלי זכות-בחירה לערך טרחו ובאו להטיל את קולם פחות מ-80% של הבוחרים. שהם כרבע מיליון אזרחים במדינה זו. לא אטעה אם אשר שרובם המכריע של בעלי זכות-הבחירה, אשר לא מילאו את חובתם וזכותם של אזרחים חופשיים במדינה דמוקרטית אנשי-עבודה הם. מותר להניח. שבקרב עם רב זה, אשר שמט את זכותו הגדולה, היו גם חלקים, שלא השכילו לחיים דמקורטיים, והם דלי הכרח וחינוך אזרחי; אפשר היו ביניהם גם רבבות, שמאסו בפתק הבוחר מפני שנקעה נפשם מן הגילויים המסואבים שהולכו לפיזור הכנסת הרביעית, ודאי היו ביניהם גם אלפים רבים - ואני מדבר על אנשי העבודה והעמל שבתוכם, שאמרו בלבם כמאמר הידוע של היינה "שניהם כאחד" ... על הנעדרים מן הקלפי נמנים בוודאי כאלה שלא הבחינו עוד בהבדל שבין רשימה לרשימה, או שנשתכנעו שהתוצאות, נתונות מראש מחמת עיוותי הדמוקרטיה הישראלית והשתלטותם של גילויים אנטי-ציבוריים עליהם. אפשר להעריך שכמאה וחמשים אלף בני המעמד העובד ויתרו מדעת על השתתפות בהכרעה, מהם בני-נוער, ילידי-הארץ, או חניכיה, שהגיעו לפרקם ובהם אלפים ורבבות שטרם נכבשו ע"י עולמם הרוחני של תנועת הפועלים, או שכבר הספיקו להפליג הרחק מעבר לו.

זאת ועוד. מכלל מיליון הבוחרים נתנו את קולם לשלוש מפלגות הפועלים פחות ממחציתם. ידוע, שההסתדרות מונה קרוב ל-700 אלף חברים וכי בשורתיה מאורגנים

זאת ועוד. מכלל מיליון הבוחרים נתנו את קולם לשלוש מפלגות הפועלים פחות ממחציתם. ידוע, שההסתדרות מונה קרוב ל-700 אלף חברים וכי בשורתיה מאורגנים כ-75% מכלל העובדים בארץ. המפלגות בעלות התכנית הבעל-ביתית וההופעה האנטי-פועלית הגלויה - להוציא בשלב זה את המצביעים בעד מפלגות דתיות - ריכזו למעלה מ-300 אלף קול. היודע את אוכלוסי ארצנו והסוציולוגיה שלה לא ימצא בה מאות אלפים בורגנים, בני-בורגנים או סתם מתפרנסים ממשלוחי-יד בעלי-בתיים. נמצא, שלפחות מאתיים אלף ויותר אנשי עבודה ועמל, שכירים ועצמאיים, עובדי-כפיים ועובדי הרוח - לא זו בלבד שלא הצביעו בעד רשימות פועליות, אלא נתנו ידם וקולם למלחמה פעילה נגד הפועל וארגוניו המעמדיים והפוליטיים. והדבר קרה בשנה ה-14 לקיומה של מדינה, שכל שנותיה עמדה ועלתה בהגמוניה פועלית. הדבר אירע בשנת היובל של הקבוצה והעליה השניה. שלוש מפלגות הפועלים זכו ב-59 מנדטים. והואיל וסיעה אחת לא חידשה את בריתה עם רוב הפועלים, ומק"י אינה נמנית עם קהלנו - הרי נזקקה שוב הקואליציה הפועלית להסכמים עם הדתיים או הליבראליים. ציבור הפועלים, ומעבר לו הציבור החופשי החילוני, שילם מחיר גבוה בעד התלות בגורמים הללו - והרי בתוקף קולם של המוני הפועלים מחזיקות הסיעה הדתיות את לשון המאזניים בידיהן. עד עתה נחשבו מק"י וחירות כנתונות מחוץ לתחום, לגבי תחשיבים קואליציוניים. והנה לא מכבר שמענו קולות בוקעים מקרב מפלגת פועלים אחת הקוראים לראות גם ב"חירות" שותף אפשרי לקואליציות פועליות; ומפלגה שניה, דוקא בעלת היומרה השמאלית ביותר, נזדרזה וכוננה קואליציה עם "חירות" ברשות מקומית ומקיימת מאז הכנסת החמישית קואליציה אופוזיציונית לכל רוחב ועומק החזית עם המפלגות הימניות. מי יעיז להכחיש עוד, שביחסים שבין מפלגות הפועלים מתהווים מדי פעם מתחים ומשברים מייאשים כאלה. ובסוציולוגיה מעין זו בתוך היישוב - הרי כל רוח מצויה יכול להפיל בן-יום את ההגמוניה הפועלית. ולהמירה בקואליציה ימנית-דתית. הדתיים מעולם לא נתנו יסוד להנחה שיבחלו בהצטרפות לקואליציה ימנית - גם זו תבטיח להם ויתורים קלריקליים גדולים מאלה שזכו בהם עד עתה מידי מפלגות הפועלים. תמצוי לומר שכל הבנין של "שלטון הפועלים" ניצב על חודה של סיכה בעוון זיקתם של המוני עובדים לרשימות זרות לאינטרסים שלהם ולחזונה של חברת העבודה בישראל.

התנכרות עמלים למעמדם

אינני יודע מי נתן דעתו על חזיון מדכא זה ומי מן המפלגות הפועליות - כל אחת בביתה פנימה וכולן יחדיו כציבור אחד - עשו את חשבון הנפש. אין רשימה זו מבקשת לקטרג על עבר והווה ואין היא באה להוקיע את הזולת. נקעה נפשי מן הציורים, הכביכול סוציולוגיים ומארקסיסטיים. המראים הכל בשחור-לבן - שבסופו של כל ניתוח מדעי ואובייקטיבי מופיע "הנבל". נניח שתפסנו את הגנב מאתמול - מה יועיל לנו הדבר לגבי המחר? אנו ניצבים מול משימה אידיאלית, חינוכית, חברתית-כלכלית כבירה, לכבוש את תודעתם של מאות אלפים עובדים לדרך פועלית בחברה ובמדינה ובאורח-חיייהם שלהם ושל בניהם. כיצד לא נחרד מול התופעה, שבקיבוץ היהודי האחד בעולם, שבו מהווה ציבור העובדים רוב בנינו ומנינו, במדינה ובחברה שנבנו וקוימו על-ידי נושא החזון הסוציאליסטי והחלוצי. בארץ שבה כבשו לעצמם הפועלים עמדות מפתח במשק, במנהל, בשלטון וזרועם החומרית פרושה מגבול עד גבול - שבתנאים אידיאליים כאלה שאין כמעט דומה להם בשום מדינה, מחוץ לעולם הסובייטי - נשארנו אלפים עובדים אדישים לענינם, ואף חצו את הדרך אל מעבר לבריקדה המעמדית?! האם אין הנתון הזה עצמו דיו, כדי לשמש מסד להתאחדותו הפוליטית?

יש שבר ובקע בגאוננו הפועלי. לא נפלינו לטובה מתנועות הפועלים באירופה, ואנו נחותים בנקודה מכרעת זו מארגוני מפועלים בארצות סקנדינביה, ואפילו בארצות ההשפעה הקתולית המדינית שבמרכזה ובמערבה של אירופה. ואנו הרי כבשנו - בזכות הזדהותנו עם גורלו של העם - את מירב נכסי-היסוד ועמדות הפיקוד הכלכלי והחברתי במדינה.

ביקשתי ולא מצאתי מחקרים ראויים בסוגיה זו. אם כי פה ושם הושמעו הערכות והסברים ואף הוצעו תרופות. שאין בהן, לדעתי, להעלות ארוכה לחולי זה. אפשר, כמובן, להשליך את יהבנו על ההטפה. ההסברה והחינוך מטעם ההסתדרות, המפלגות וגופים אחרים. ודאי שאין לזלזל במלאכה זו. אדרבה, הלואי ותיעשה בתנופה, בדינמיות ובכלל האמצעים החדשים, שבהן כובש עולם הבידור הקלוקל את לב ההמונים - וביחוד את בני-הנעורים. בלי כיבוש ביתם, מוחם ולבם של המוני עמלים אלה לערכי חיים וחברה פועליים לא תגיע לעולם תנועת הפועלים לכלל רוב דמוקרטי ולכלל אי-תלות בגורמים בעלי-בתיים ובעלי-בתיים-דתיים למחצה. להערכתנו עומדים אנו כאן לפני משימת בראשית. ואנו קוצרים בזה את פרי הבאושים בעוון הרפיון והרישול והזניחה של ערכים ומושגים ראשוניים. משעה שמפלגות פועלים - עד מועדון הארבעה ועד קואליצית באר-שבע ז"ל הייתי פוקד עוון זה על מפלגה אחת בלבד! - הכשירו בריתם המדינית עם מעמדות ההון והניצול. משעה שמושג "החלוץ" נמתח עד כדי אפשרות לחסות בו בעלי בתים וסוחרים! משעה שמפלגות פועלים החלו מארגנות ומקיימות מועדונים לסוחרים ומקהילות חוגי בית בחוילות של מיליונרים! משעה שבעלי מאה וצוברי הום ללא עבודה ועמל יושבים ראש בעצרותינו! משעה שלא נמצאו עוד הצדקה ותכנים לבית-ספר של עובדים - מה נלין על המוני עם שטשטשו בהכרתם כל מחיצה והבחנה בין הון לעבודה, בין עצמאות פועלית מדינית לבין נוסח כל ישראל חברים. והם פונים זה לזה בתארי אדון וגברת?

שוב עלי להודות. שציוני-הדרך מרים אלה אין בהם לבדם כדי להסביר את התופעה של התנכרות עמלים למעמדם, תנועתם ודגלם. שדיברנו בה לעיל. בל-נא נתעלם ממקור מחצבתו של הפרולטריון החדש שלנו! בל נסיח דעתנו מן המכות האנושות שהוכחה הזיקה לאידיאה הסוציאליסטית על-ידי גילויי המשטרים בארצות הקומוניזם. נזכור את סבלם האישי והלאומי של המוני העולים, שהצטרפו אלינו מאותן ארצות ועברו לחיי-עבודה בישראל. אין להכחיש עוד את ההשפעה המהרסת של הזעזועים ומלחמת-האחים, שהיא מנת חלקה של תנועת הפועלים הישראלית כל שנות המדינה. וכן גם התרחשויות מרעישות אחרות מבית ומחוץ. שטשטשו והעיבו על יוקרתה וטהרתה של דרך הפועלים וארגוני המעמדי והפוליטי העצמי של הפועל.

אפשר להסתפק במכלול ההסברים שמניתי ואפשר להוסיף עליהם - אך האין בעובדות הללו. שאיש לא יכחישן, כדי להשיב את לבנו לחשבון הדרך ולהכרת ההכרח בנקיטת אמצעים נמרצים ודחופים ביותר, על-מנת לסתום כליל ולתמיד חזות קודרת זו, הצופה אלינו אחרי עמל דורות חלוצים ולוחמים? האם במו ידינו ייסתם הגולל על החזון, מתוך כניעה ליצרים ולחשבונות עבר, בשל התעטפות בצדקות אישיות ובהצבעה שאננה על רעי - שהנה הוא ששלח אש בהיכל ומי יבנה אותו מחדש? ברי לי, שדרך זו לא תצמיח אלטרנטיבה שמאלית יותר וחלוציה יותר. את תשובתי שלי לבעיות-גורל אלה. נתתי בהצעותי על המערך החדש בתנועת הפועלים.

ארצו הדלה של העם העני

ועתה אזמין את הקורא לצאת ולשוטט אתי ב"ארצו הדלה של העובד העני":

לא אטריד את הקורא בהשחלת מחרוזת המימצאים - כי אין עוררין על כך. אני מוכן. ומציע זאת לכל רעי, למתוח קו על העבר ולקבל את ההנחה. שכל מה שקם לנו - על החיוב והשלילה - בגזירת הנסיבות שבהן פעלנו נעשה, כעין כורח הגורל שלאדם בישראל לא היתה שליטה בו. אניח להיסטוריונים לעסוק בסוגיה זו ואני מאיץ בכל עושי ההיסטוריה בימינו ולעתיד לבוא להניח מלאכה זו לסופרי דברי הימים ולהרפות מלערבבה השכם והערב בוויכוחיני. דומני שאפשר לצפות עתה לאחידות דעות שנוכח היש הבלטי-מבוטל שנצבר - הננו עתה בימינו חופשיים יותר ובני-סמכא יותר ליטול גורלנו בידינו ולנסות להטביע מדעת ובמתכוון את חותמנו המהותי העצמי על כלכלת הארץ וחברתה.

ובכן אנו משוטטים בערים ובפרברים; במשכנות השועים, בנשפיותיהם, מסעיהם ועסקיהם. נגיע אל אזורי הפיתוח עזי-המעש ורבי-התנופה ואל משכנות קיבוצינו ומושבינו בספר; נאזין למועצות מהנדסים ונקשיב לגילויי-דעתם של מלומדינו הצעירים והסטודנטים השותים תורה מבארם; נעבור בפיגומי הבנין, במכרות, בעבודות הציבוריות. נלחץ יד גרמית של פועלי נמלים ונהגים בקואופרטיבים, נשתה תה עם עובדי המשרדים הממשלתיים וההסתדרותיים ונשתהה בתורים של לשכות-הסעד ובבנק-הדואר; נמריא בסילונים של חברתנו הלאומית ושל החברות הבין-לאומיות שעסקיהן אתנו שפירים למדי; נסור לוואדי-סאליב, לשכונת התקווה. השטח הגדול, למוסררה בירושלים ונעלה במרומי האוניברסיטה, הטכניון ונתפעם ממרחבי הדשאים והפארקים של מכוון וייצמן. אך ראש לכל נעמוד בקרן-רחוב של כרך ונביט בפני העוברים - מי ברכב מי ברגל, ותתגלה לעינינו החברה הישראלית בשנת ה-15 לעצמאותה המדינית. שוב אומר, ואין להילאות לומר זאת מחדש - כי לא יחסרו לסיפוק, הגאווה והאושר על שזכינו לכל העם הזה על נכסיו, חדות-החיים והחיוניות שלו ובטחונו העצמי, אפילו הוא מופרז וקרתני.

עתה אשאל את מוריני ורבותינו, את כל אלה שבזכותם בא לנו השפע והבטחון והקיום: האם לכך נשאתם נפשכם. והאם אין להיטיב לעשות? האם לא הגיעה השעה למפנה חד, שיקוב הדין את ההר? מובן, שפע ושגשוג - למי שיש ולמי שאין. היכלי-התרבות והסינימות - מן הנשגב ועד השפל שבמכמני תבל ימצאו קונים נלהבים בישראל. הרווחים, הנכסים, הפערים הנוצצים, המחירים, היוקר המאמיר, רמת-החיים - שהיא שרשרת של רמות ובמות לזבחי-המולך - מניין לנו כל אלה? האם איננו מצויים לאחוז בארון-הקודש ובכל "עמודי-התפילה". להפסיק את "הקריאה" ולהטיח כלפי כל אוזן שומעת ולב רחום את השאלה: מניין לנו כל אלה? האם עמל-כפינו הוא שהשפיע עלינו כל הטובה הזו? והרי כולנו יודעים את חברינו ובנינו בשדות ישראל, מדרך דרך תל-קציר ועד יטבתה ואילות, שנתנו גבם ונפשם לעמל מפרך מבוקר עד לילה, בלהטי החמסינים ובצינת החורף. ואפילו נכלול בהם את אמיד העדה - הדגניות והאפיקים, וגניגר וגן שמואל וגבעת-ברנר ויגור ונהלל וכפר-ויתקין ובאר-טוביה ועשרת המנינים של העלית המשקית המחוננת והמצליחה בברכת סגולות הטבע היחודיות ובתבונת כפיים. הללו ודאי שנמנים על יוצרי השפע והשגשוג - אך מה דימיון תמצאו בין שפעם ושגשוגם של אלה לבין מה שמצוי מעבר לביתם, במרחק שנות-אור אידיאיות וחברתיות, אך במרחק קילומטרים מעטים בלבד, מבחינה גיאוגרפית. הכה נבוא אל הפועלים בבתי החרושת ובמפעלי הפיתוח, אל עובדי הבנין, וכורי-המכרות, אל המוסכים ומפעלי-הטקסטיל, אל פועלי הפרדסים הנושאים בסליהם פירות זהב, תרתי משמע - ונראם להנאתנו בריאי-גוף, נעולים ושבעים, ובחלקם הגדול אפילו משוכנים נאה ומצוידים בביתם בכלים חדשים ויעילים שגאוות עקרת-הבית עליהם. והמה בתוך השגשוג והשפעים ישרכו דרכם - האם לא דים בזה? בעיניהם יראו מעבידיהם וקבלניהם, מנהליהם, הבנקאים והסוחרים, עורכי-הדין והמתווכים למיניהם והם מקורבים ובני-משפחה! הם ילמדו לדעת שבכלכלה ובחברה הישראלית שורר חוק: ככל שירחק אדם מעמל כפיים כן יגדל שיעור התמורה שלו; ככל שירחק אדם מעבודה מדעית יוצרת ויקרב לעבודת-מוח ספסרית - כן תגדל תמורתו, ועם התמורה - היוקרה, ואתה ההשפעה החברתית והסיכוי לגידול הכוח כדי אפשרית של הכרעה מדינית מבית.

אנספורפריאציה בכיוון הטוב

ככל שלא אחיה, אדוק במשנתי המארקסיסטית הכלכלית - לא אוכל שלא להסכים ל"אנחת" הבעלי-ביתים, שמהפקעת ערך-העודף של הפועל לא יצמחו מיליונרים. נכון, לא אלמן הפועל העברי ולא לעבדות נולד, ואילו היתה לכלתנו ככלכלת הגויים, לא היה מקום לחרדה. השפע והפערים, צבר ההון, ההתעשרות - כל מכלול העיוותים הסוציאליים המשועים בחברתנו רובם ועיקרם לא מעשיקת עמלו של הפועל באו. אנו פוגשים כאן תופעה מיוחדת במינה, אך למען האמת - לא ייחודית לישראל. אם להשוות קורותינו בתחום זה לארצות שנהנו מתכנית מרשל וממענקיה

המדיניים והצבאיים של ארה"ב - באירופה ובאסיה - הרי חובה נעימה היא להודות שהיינו טובים, יעילים וצנועים מן הגויים; אולם במהותו פעל כאן אותו החוק.

הרבות השגאות של אגירת הנכסים בידי הפרט — ואף אחוזים ניכרים של משכורת ושפעי הוצאות על המנגנונים, השירותים הבידוריים, דירות הפאר והמסעות ונפישות ההדר - מהפקעת האמצעים הלאומיים והציבוריים מידי הכלל והעברתם לרשות היחיד באו. בארצנו לא צמחו רמות-החיים והצברי-ההון מהפקעת קרקעות ואוצרות-טבע. אלה נשמרו למופת בידי העם. אף לא מן המפעלים התעשייתיים והחקלאיים, ובעיקרם לא מערך העודף של עמל הפועל. לעינינו נתרחה אקספרופריאציה בכיוון הפוך. לא המדינה היא שהפקיעה את נכסי הפרט, - והעשירה את עצמה תוך דלודל האוכלוסיה, אלא להיפך! מאוצר המדינה, מקרנות העם היהודי, מן המענקים ומן המלוות, מהפרשי שערי-המטבע, מתקציבי הפיתוח, הבטחון והקליטה הממלכתיים, מן ההגנה על הקארטלים ומסגירת השווקים - מכל המקורות האלה זרמו מאות מיליוני הדולרים לרשות הפרט. בהפסדיו של כל עסק ראשוני נשאה המדינה; ואילו כל עסק מכניס, נושא דיבידנדה ורנטה נמסר לפרט - ולחברות ציבוריות בכלל זה - על כל פנים לאותם הפרטים, שהשכילו לסגל לעצמם את הטכניקה המיוחדת לצורך זה. העם לא מחה ולא מרד. כל מאמצי האופוזיציה ואף של נאמני הקואליציה לעורר ולקומם נגד תופעה זו (וכאן לידתו של הקטרוג על "האופוזיציה בתוך הפוזיציה", שנהנית כביכול משני העולמות) - לא העלו דבר. ביסודו של דבר לא היה מצב זה, איכפת לשום אדם. כי האזרח ידע, על אף כל ההתרסות ו"ההסתות הדמגוגיות", שבעצם לא מכיסו הופקע עושר זה. ואם התרעם - והתרעומת היא, כמובן, כוללת - מקורה בקנאתו בזולת, ברוגזו ש"החלוקה" לא נתבצעה לפי חוקי השוויון הסוציאלי ושהוא לא זכה לאותה הפרמיה ששכנו זכה בה.

על רקע זה עלתה תופעה ישראלית נוספת מקורית - וזו אין לייצא לאפריקה ואסיה. את מקומה של מלחמת-ממעמדות תפסה קנאת השכנים הקרובים. מעטים הם אלה שרצו בסתימת המקור של הדמורליזציה - הרבים כל אחד מהם ביקש שחלקו ישווה לחלקו של דודו או בן עיירתו. זכור לי מימי כהונתי במשרד התחבורה כיצד נטשטשו לחלוטין הגבולות בין המעביד לבין פועליו. חוד המחץ בכל התביעות הפרוטקציוניסטיות והאנטי-ציבוריות נישא בידי ועדי-פועלים. ואילו רכותו הנוגעת עד הלב של המעביד כלפי תביעות פועליו היתה מותנית בתביעות מן האוצר: שיעניק שער חליפין מתאים, מכסי-הגנה, פטורי-מס וכיוצא באלה. שררה אחדות אינטרסים בין המעביד ופועלו - כאשר שניהם התארגנו לשם לחץ-מחץ על קוסמי האוצר ואשפיו, שלא שבתו מלהטוטיהם יומם ולילה.

הפסקת הסעד לכלכלתנו

אין זו שאלה של מטפיזיקה חברתית. בכגון דא, אין להתמודד בהוקעות דור-האספראסו, הטפות ורזולוציות, ואף הוראת ברנר וגורדון בבתי-הספר ובסמינריונים לא תועלנה. צניעות ביתו של נשיא המדינה וחברותו של ראש-הממשלה בקיבוץ במדבר לא ישנו בזה מאומה. מכתבים מחברי דגניה וכפר-ויתקין למערכת "דבר" ו"הפועל הצעיר", ואפילו ארגון ועדי-פעולה מטעמם של מפ"ם ומק"י וכל נאומי-התוכחה שלנו מעל במות-ציבור לא יועילו כאן.

נפקח נא עינינו ונראה נוכחה מערכות חיינו וחלקים נכבדים בציבורנו הורעלו בכוס-התרעלה השופעת של הסעד מן החוץ, שזכו מכשרונם הבלתי-נלאה של אשכול וספיר וגולדה ושרת למלא את השוקת, המרווה את כל שדרות העם - מי שמרפקיו אתו לעמוד במעלה השוקת ירווה עד כדי הסתאבות התור ומי שמקומו בין אחרוני התור, במורדו, אף אליו מגיעות טיפות אחדות. במציאות כזו גם דיקטטורה לא תגשים "הקפאת-שכר" ובדמוקרטיה שלנו אין זה אלא מקסם-שוא. הקפאת רמות ההכנסה היא צודקת וחיונית, אולם תנאי לה הוא - שינוי כולל במערך הכלכלי והמדיני, במגמה שציינתיה בהצעותי. דיינו להציץ בפני חברי הכנסת מכל הסיעות ולהיווכח באיזה שלווה סטואית ושעמום הם שומעים את הסיכומים של הגרעונות במאזן התשלומים. וראה זה פלא, דוקא "הארץ" דפק בפטישו על ראש המסמר, כאשר הכתיר את מאמרו הראשי על נאום התקציב של שר-האוצר בכותרת הממצה: "במקום עצמאות כלכלית - יציבות". אמת ויציב - מה שהוצע לנו הוא לייצב את המצב הקיים - לשפרו כמובן, להקהות קצותיו, להקציעו - אך לא לשנותו מעיקרו ומשרשו. וטענתנו זו איננה שלוחה נגד האיש בעל הלב החכם וגם לא נגד מפלגתו. אף אחד מאתנו, ושום מפלגה משלנו, בכוחה לבד לא תרחיק לכת ממנו בהרבה. בזמנו לא החליט הוועד הפועל של ההסתדרות על הפסקת הסיוע למובטלים; החלטתו היתה בעלת תוקף לאחר שהמובטלים מן הקיבוץ ומן הפלוגה, מן מעיר ומן המחנות ובכבישים הודיעו שלא יקבלו עוד סיוע, אפילו יגוועו ברעב. רק לאחר שהמוני המובטלים דוו מתוך כבוד עצמי ומתוך ראייה מדינית מפוכחת את מתת הסיוע ותבעו עבודה - התייצב גם הוועד הפועל במרכזי ההסתדרות הציביות והביא לאותו מיפנה מבריא שהציל את נפש הפועל וארגונו ואת עתיד המאבק נגד מדיניות העליה של השלטון הזר.

הציבור כולו, וראש לכל מפלגתו הפועלים ומנהיגן, נדרשים עתה להכריז על הפסקת הסיוע והסעד לכלכלתנו, לקבוע מועד שממנו ואילך נאכל מלחמנו ונקים שירותינו מפרי עמלנו הקולקטיבי בלבד. להכרעה כזו תהיינה תוצאות כלכליות וחברתיות של ממש: תומר הדמגוגיה הסוציאלית במאבק סוציאלי! נחדל לשרוף מוצרי יצואנו בצריכה זולנית! יעלמו הפערים המשגעים! תעמיק הפרדוקטיביזציה, ומיטב בני-הנעורים ישתו ספלי האספרסו רק בערב יום-עמלם! תוסר סכנת הכליה החברתית מעל קיבוצינו, תובטח ההגמוניה הפועלית החלוצית ותעמיק הסולידריות ואחדות הפועלים.

הכרעה כזו לא תהפוך עדיין את הכלכלה והחברה הישראלית לסוציאליסטית. אין אנו ממליצים על כך והיום אני גם יודע פחות על דמותה משידעתי על כך בימי נעורי. לא נחסום הדרך בפני קיומו של משק פרטי ובעל הרכוש הפרטי. אולם גם הם יפעלו ויעשו רווחיהם בתוך מציאות כלכלת ריאלית, וביניהם יכריע הכשרון, תכונת היזמה היוצרת, יעילות הארגון והמינהל של מפעליהם.

הנה כי כן, מתוך בחינות אלה ודומיהן נתתי ידי ולבי למדיניות הכלכלית החדשה ולפיחות המטבע, שהוכרז עליהם בערב-שבת אחד של חודש פברואר 1962. לדאבון לבי, נכזבו צפיותי ואמונותי כי מיפנה מכריע מפציע ועולה. חיש נתגיסה והתייצבה למערכה חזית ערוכה ואדירה מקיר אל קיר. הבו לנו את חלקנו! — קראו. מדוע לו ולא לי? וכל עם ישראל על מפלגותיו ודובריו ציוו על הנסיגה כקולה, של או"ם למחרת מיבצע-קדש, ושוב פינתה סיני. והפעם לא מדבר-צין, אלא הר-סיני עצמו וניטשה תורתן. הברכיים של מנהיגי העם היו למים - והוחזרנו ל"ציבות". באחריות גדולה כזו לא יכולתי לשאת. השיירה ממשיכה לשרך את דרכה, יציבה ובטוחה. ואני שוב לבשתי עוז ואמונה - לנסות דברים אל אחי.

המפעל הקיבוצי ונושאו

אחד המפתחות לפתיחת מערך חדש בתנועת הפועלים בישראל מוחזק בידי התנועה הקיבוצית. אמנם, אנו מונים שנת 1963. רחקנו עשרות שנים מאז ימי הכיבוש של עמדות-היסוד לפועל-העברי ולעם על אדמת ארץ-ישראל. אפילו טובלים אנו ביון החמדנות והאינדיבידואליזם - לא ימצאו רבים במעמד הפועלים שיחלקו על העובדה, שגם כיום מהווים המפעל הקיבוצי ונושאו את הלז של התנועה והמעמד. אין חולקים על תרומתה המכרעת של התנועה הקיבוצית בעיצובה של תנועת הפועלים וכן לא יישכח חלקה הסגולי במאבק המדיני ובכינונו של הכוח הלוחם היהודי מעצמאי. שגון על העם ועל ארצו.

עם כיבוש עצמאותנו ועם פתיחת שערי הארץ לפני עליית המוני בית ישראל, עם יצירת הכלים הממלכתיים ותנופת הפיתוח בכוחה של המדינה - הועם זהרו של המפעל הקיבוצי, כמו נדחק מתודעת העם ונעוריו. הסדן שעליו חושלו דורות חלוצים ולוחמים, סדרי-חברה ויחסי אדם חדשים - נדחק לצדי-הדרכים. בהסתערותם של המוני הפליטים והמהגרים, בבקשם לעבור את משברי ההסתגלות לעבודת כפיים, לשפה ולעצמאות יהודית בדרך סטיכית ככל האפשר - לא נותר בהם עוד הכוח לגבור גם על הרגלי חיים וקנין הודות לארגונו של מנגנון שכיר המצויד בסמכויות שלטוניות - כשבראשו שכבה מינהלית, מדינית ומקצועית, בעלת ותק וכשרון - פחתה כאילו תלות הציבור בכוחות חלוציים מתנדבים. מה גם ששליחי התנועה הקיבוצית וההתיישבותית לא הסכימו להיות מבצעים טכניים המשתלבים בהירארכיה פקידותית וצבאית על יסוד מרות פורמאלית, המקיימת לכאורה ניטראליזם אידיאי מדיני. מגמות אלו נסתייעו גם בתהליכים אנושיים עמוקים, שהיו מפכים בתוך תוכו של המחנה החלוצי עצמו, אחרי שנות מתח והתמכרות ללא סייג בשירות העם. נוכח הריסות משקיהם, קטל נעוריהם ועייפות גיבורים שלאחר הנצחון - נשאו גם הם את עיניהם לבניין חייהם האישיים והחברתיים.

על רקע אובייקטיבי זה צמחו ועלו, כמקובל, גם שלל רעיונות-בוסר שבישרו את תום תקופת ההתנדבות וההיחלצות וראשיתה של תקופה חדשה, שבמרכזה יעמוד השלטון על אמצעיו ומגופיו - זו המדינה הכל יכולה! - לקליטתם של המוני העולים חסרי כל ובכללם גם חסרי מצפון רעיוני ציוני וסוציאליסטי, דרושים היו פתרונות מהירים, ובחיפוש אחריהם נוח היה, באופן בולט, לסגל את ההווה החברתית הישראלית של תנועת הפועלים הישראלית. המדינה זכתה בסיוע רב מידות ממקורות חוץ יהודיים ולא יהודיים, ושוב נראה הדבר מהיר ויעיל יותר להסתגל מדינית, כלכלית וחברתית לעולם המושגים והמשטר של בעלי-המאה, מאשר לנקוט שיטה המחייבת ברירה קפדנית של האמצעים וללכת בדרך ההיסטוריה שיש עמה הכבדת העול על אזרחי המדינה החדשים והוותיקים, ואפשר אפילו הסתכנות בהאטת קצב הפיתוח, תנופת הקליטה והבניה, כינונם של מנגנונים מינהליים, טכניים ובטחוניים. אופיה הסוציאלי של העלייה וכיוצא באלה מעשים והתפתחויות פיתחו אפשרויות לא נודעות לפני ותיקים וצעירים מבני

הארץ. אלה זרמו בהמוניהם למלא תפקידם, תוך הבטחת מעמד בכיר ופריוילגי לעצמם. פני הארץ והחברה הישראלים נשתנו תוך שנים מעטות מן הקצה אל הקצה - והרי כולנו יודעים את ההיסטוריה הקצרה של ימינו.

לתנועה הקיבוצית הגיעו ימי מצוקה נפשית ומשבר. היא נפגעה קשה. בעקבות ובנוסף למאבקים רעיוניים ומבוכות פוליטיות, שפקדו את תנועת הפועלים, ביוקרתה הציבורית ובחוסנה הפנימי. טרם הגיעה עת סיכום. אני כשלעצמי מאמין, שההלם היה חמור יותר מן מפגיעה הממשית. אפילו בתחום כה בולט כמו כוח האדם והזרבות האנושיות. אולם תנופת הבנין לא פסקה גם עתה. תוך כדי מבוכה וזעזועים עברה התנועה הקיבוצית כמעט מבלי משים את מיבחנה המכריע. גדל ובגר דור הממשיכים. עלו בנים ובנות ונכדים, נסתעפה החברה הצעירה החד-גלית. עמקו השורשים, ובני המשקים הוכיחו שהקיבוץ הוא להם מולדת ובית ורובם המכריע שומר אמונים לכור מחצבות.

עובדה מרנינה זו נותנת כיום את רישומה בכל משק, והיא מבצרת והולכת מחדש את הבטחון העצמי של איש-הקיבוץ. בעליית הבנים מתגאה כוח יוזם וכובש, אשר יפרוץ בלי ספק אל תחומים חדשים ויפתח בבוא היום בפרק חדש ולא נחות בתולדות התנועה שיאדיר את המפעל, ירחיבו ויעמיקו.

הגוף החיצוני של התנועה הקיבוצית על ארגוניה הארציים יש בו כדי להטעות. לכאורה, ספג הקיבוץ את מנת המהלומות האכזרית ביותר. סערות וויכוחים, פילוגים, מערות וזעזועים. ואמת ונכון הדבר. הפצעים אמנם מגלידים, אך לא במהרה ישכח איש-הקיבוץ שביתו וכל עולמו הובאו עד סף החורבן. אך צא וראה ומשש בידיך את הדיאלקטיקה של החיים! ככל שרבו הויכוחים והמרחקים הפוליטיים - כן גברו והעמיקו בתחום הקיבוצי ההתקרבות והאחדות החברתית הרעיונית. דומני, שלא שרד עוד מאומה מאותן הקונפציות הקיבוציות, שהביאו לניסוחן של שלוש גירסות במשנה הקיבוצית. הקבוצה, הקיבוץ האורגני והקיבוץ הגדול ידעו בעבר מחלוקת רבת-משמעות על דרך בנינה של היחידה החברתית ושל כלל התנועה. נזכור רק אחדות מן הבעיות, שהפרידו בין במחנות: גודלה של היחידה המשקית, המיבנה הפנימי, יחסו של המשק לתנועה הארצית, מקומה של המלאכה והתעשייה בתוך המשק החקלאי, הקריטריון לאורגניות של החברה, דרכי החינוך המשותף של הילדים, מקומה של הפוליטיקה בקיבוץ וזיקת היחיד והכלל למפלגה הפוליטית, דרכי קליטת העליה, מקומם של חניכי-תנועה וסתם חלוצים עוד ועוד. יקצר המצע למנות את מכלול הבעיות, שבהן נחלקו הדעות. ואמנם, מי שיעיין כיום במצעים מימי היסוד של חבר-הקבוצות, הקיבוץ הארצי והקיבוץ המאוחד יווכח שלא לשוא נחלקו הדעות.

פנקס-חבר של ההסתדרות

אך מאז עברו שלושים וארבעים שנה. אנחנו, אנשי הקיבוצים, סבים, אבות ובנים. נעבור נא עתה בקהילות הקבוצה והקיבוץ, נבוא למועצותיהם של הזרמים, לאסיפותיהם של המשקים, נעיין בקבצים ובכלי הביטוי של המשקים ושל הזרמים - מה עוד נמצא מאותם הויכוחים? לא אתחייב בנפשי ולא איחפז לפסוק - גם אינני מוסמך לכך - בכל הלכות-החיים, הסגנון, המסורת, היחסים האנושיים, סדרי החינוך ועוד. עד כדי קביעה כי אין עוד קוים מפרידים ומייחדים כל זרם לזרמו. אולם אין ספק בלבי. שבתחום הקיבוצי - להוציא הזיקות המפלגתיות - מהווים כיום שלושת הזרמים הקיבוציים תנועה חת שלמה במהות ובדרך, מחושלת במציאותה של הארץ, מושרשת ורבת עוצמה, בעלת תודעת שליחות לאומית סוציאליסטית.

ואם נשווה לנגד עינינו את הסולידריות המעמיקה בין הבתרים אל מול ההתמודדות של התנועה הקיבוצית ככלל עם ההווה החברתית של מירב אוכלוסי המדינה, ואפילו עם קרוביה וידידיה בתוך המפלגות והציבוריות הנאורה - חובה עלינו להסיק, שקיימים כל התנאים המוקדמים האידיאליים לליכודו של המחנה הקיבוצי. ויסלחו לי מורי וחברי באשר הם שם, בכל זרמי הקיבוץ וראש לכל בתוך קיבוץ אני - הקיבוץ המאוחד - אם אגיד שאין עוד גילוי בתנועת הפועלים הישראלית, שיבליט את מידת הנוקשות, הקפיאה על השמרים וסימני-הזיקנה שקפצה עלינו ללא עת - מאשר אדיקותנו בצורת-ארגון שנתערטלו מתוכן.

אוכלוסית ישראל מונה כיום שני מיליון ורבע המיליון, כן תרבה. לעומתה מהווה האוכלוסיה הקיבוצית ביו 5 ל-6 אחוזים (אגב, בכל תולדותיה לא עלתה התנועה הקיבוצית אף פעם על אחוז זה!). בעית-היסוד של דרך-החיים הקיבוצית היא בהתמודדות עם העולם החיצוני האנטאגוניסטי, הסוגר על ערכיו ואורח-חיוו של האדם בקיבוץ.

ניסיון-החיים העשיר, במאבקים אכזריים עם הסובב, חי של את אחדות-הגורל של בוני הקומונה. המפעל הקיבוצי נתן פרו, והתנועות השכילו לגונן על החברה הקיבוצית בשפעת כלים ומוסדות. שאילו מוזגו וצורפו יחד - היו מעלים יעילותם וכושרם יותר מאשר פי שלושה. כוח-האדם של החברה הקיבוצית היא שאלת-המוקד - והנה אותה המלאכה

ואותו שירות לאותם הצרכים מתנהלים על-ידי מנגנונים כפולים ומשולשים! מהו הטעם ומהי ההצדקה לכך? שאלות אלו נשאלות בכ"ל פינה ופינה בקיבוצי כל הזרמים. מזכירות-הזרמים לא יכלו להתעלם מהן, ובמשך השנים האחרונות, מאז כינונה של הועדה הבין קיבוצית, הנונו עדים לשיתוף-פעולה גובר והולך דוקא בשטחים, שנראו בעבר כרגישים ביותר: סמינר למורים, בתחילה משותף לשני הזרמים ועתה לשלושתם: סמינר לחקלאות, ובאחרונה לארגון המשק; כינוסים משותפים של חטיבת הבנים; ארגוני אספקה וקניות משותפים. אם לא לכל שלושת הזרמים, הרי לשניים מהם; ארגונים ומפעלי תעשייה ושירות אזוריים ועוד. כל אם ואב בקיבוץ מאושרים שילדיהם מתחננים עם בני קיבוצים, ולא ידוע לי אף על מקרה אחד, שברית-אהבה בין בני-זוג הופרה משום שלא השתייכו לאותו הזרם הקיבוצי. בנינו ובנותינו מערים דמם מעבר לכל המחיצות. הקולקטיביות הרעיונית הליכוד הרעיוני אינם עומדים בדרכם. בני המשקים נפגשים באהלי צה"ל, ובעיני חבריהם-למשק הם "הקיבוצניקים"! ואם ישאלום מה מבדיל ביניהם – ויענוך: **פנקס החבר המפלגתי של אבותיהם**. גורלם אחד מאבקם אחד ועלבונם אחד.

תלות לחיים ולמוות

ביודעי היטב את סבכי הבעיות הרעיוניות - לא הצעתי אלא כינונה של ברית התנועה הקיבוצית, ולא נשאתי לשוא את שם האיחוד. לימים רבים עוד נהיה מחנה קטן ביחס אל מול העולם החברתי המנוגד האופף אותנו. מי יכול עוד להתנכר לעובדת נצחון הדרך: הזרמים הקיבוציים על ארגוניהם הארציים הנפרדים **מהווים תנועה אחת**, תלויים אלה באלה לחיים ולמוות. הם נושאים בעולו של מפעל אחד, ואין עוד בתחום הקיבוצי עצמו כל מחלוקת-מהותית או מגמתית ביניהם! אנו ניצבים מול גילוי מובהק של פיגור וטאביזם ארגוני, המסרב להדביק את ההתפתחות החברתית, האצה בטוחות לדרכה.

השגות מקוטעות אלה על הפירוד הארגוני בתנועה הקיבוצית - הצדקתן נעוצה בעובדה, שהן משולבות בחשבון הנוקב על גורלה ועתידה של תנועת הפועלים. בעל-החשבון מוכן להתוודות שעם היותו אח לכל פועל בארץ - לא חדל מלראות במפעל הקיבוצי את לבה ודם-התמצית של תנועת הפועלים כולה. לאשרנו, השכילו הזרמים הקיבוציים - מי בהרבה ומי בהרבה מאוד - לשתף עצמם נאמנה בתוך פעילותו ודאגותיו של מעמד הפועלים בכללו. כשם שלא היו רואים עוד טעם ותכלית לקיומם כשהם מופרשים מן המעמד - כן תתדלדל תנועת הפועלים הישראלית ותשח קומתה. אם ייסתמו מקורות הגידול והעליה של הקיבוץ. האסון שירו עלינו עם התקרשותן של המסגרות הפוליטיות, שהפכו להיות מת הנושא את עצמו. לא יירפא לו אלא ביזמתו ובכוחו של המחנה הקיבוצי. מכלל החטיבות והאינטרסים הבונים את ציבור הפועלים אין עוד כתנועה הקיבוצית, שענין חיים לה לסלק אותן המחיצות, שאמת החיים כבר נקבה אותן. כל פועל לעצמו. כל איגוד מקצועי וכל מפעל מעמדי אפשר להם להמשיך את קיומם גם אם יהיו דלי תכנים וערכים כאשר יהיו, אך לא כן המפעל הקיבוצי. התנוונות והתדלדלות של ערכי התנועה והרעיון של הכלל מעמדי - מבשר בשורת מות למפעל הקיבוצי. כל שאני מציע הוא - שהמחנה הקיבוצי יבטא את אמיתו הערכית הפנימית ואת אינטרס-החיים של כולנו. ואם זאת יעשה - לא יוכל אלא לקום ולעשות מיד לכינון בריתו. כי אז יוכל להטיל גם העצום ויביא למיפנה המיוחל במערך תנועת הפועלים ובדרכה בבנין החברה והמדינה. הנה על כן לא ישלם כל חשבון-אמת מבלי לפקוד את מערכות הקיבוץ. ואם חפצי-חיים אנו - נתייצב במשותף ובמלוכד בראש העושים והמסתכנים. ואז גם יזכה הקיבוץ שיתקונו העוולות והקיפוחים בהם נתקפה בידי המדינה - שבדמו ובמעלליו קמה והיתה.

בשליחות שעשיתי בה אמנם ליוו אותי אמונו של קיבוץ וחברתו הטובה - הגם שאמונו היה לפרקים רב מהסכמתן לדעותי. ואם כבד עלי אמונם של ששת האחוזים של הבוחרים בלבד - הרי ללא נשוא היה לי שלא להיות לעת הזאת שליחה ואיש-אמונה של כלל התנועה הקיבוצית, כשהיא אחת בארגונה ובכלי-ביצועיה כפי שהיא אחת במהותה ובדרכה.

משמעות-הביצוע ואוטונומיה אידיאולוגית

המערך החדש של כוח הפועלים המדיני המוצע של הארגון הפוליטי, כפי שידענום, והיא פותח מרחב לערעורים לא-מבוטלים.

יכול אני לנחש את הטיעון, שיועלה נגד הצעתי. האחד יטען: כונתך טובה, לאמיתי של דבר הנך מציע איחוד מדיני של המפלגות. אולם משום שידוע לך שמפלגתך ומפ"ם אינן מוכנות לכך - הנך נרתע ומציע לנו איחוד מפורז עם פתחים פרוצים לכל הרוחות. מה הועלת בתקנתך? השני יאמר: תקנתך אמנם מניחה אפשרות לכל מפלגה מן המפלגות הקיימות ולכל קבוצת חברים שתמצה בכך להמשיך לקיים לעצמה מועדון אידיאולוגי, תלוש מן האחריות על ניסוחה

וביצועה של מדיניות מעשית. הצעתך איננה אלא תכסיס שקוף להמיתנו בנשיקה. היכן תמצא תקדים למיין יצור ארגוני כזה, כ"התאחדות" שלך?

מוטב איפוא שאתן דעתי על הערעורים הלו מיד. אין הם בלתי-צפויים, והם הושמעו בשעתו, כאשר י.טבנקין הציע בחילופי-המכתבים שלו עם ד.בן-גוריון כינונה של "מסגרת קבועה" בין מפלגות הפועלים. הרעיון נדחה, כידוע, על-ידי המפלגות שאליהן הופנה בטרם ניתן לו כל ביטוי ארגוני. אני פטור מלדון בשאלה, אם קיים "תקדים" לארגון כזה. יד על הלב - הראוני תקדימים להסתדרות! לא קראתי בפרוטוקולים של ועידת-היסוד של ההסתדרות שמישהו מן המייסדים נשא את נפשו לחקות דווקא את סדרי הארגון המקצועי והמעמדי, שהיה מקובל באותה עת באירופה ובארצות הברית. אוכל להקשות ולשאול את השאלה הבנלית: האם קיים תקדים למשימה הציונית-סוציאליסטית?

תסלח האפיקורסות, אם אביע ספק באפשרות למצוא תקדים לאופיין, דרך ארגון ופעולתן של מפלגות הפועלים בישראל, זיקתן לתנועות ההתיישבותיות. מעמדן בהסתדרות וכדומה. היו זמנים ששמאל וימין היו משוכנעים כי אין לקיים אפילו איגוד מקצועי משותף - ואכן נתפלגו הסתדרויות מקצועיות. בשל מה לא נהגו השמאל והימין בישראל לפי דין זה גם בהסתדרות שלנו?

ובכן, בעית התקדים איננה מטרידה אותי. אך נשאלת השאלה המהותית באמת: האם תיתכן הפרדת פונקציות בארגון המדיני? אולי יורשה לי, בהקשר זה, להזכיר את הפרדת הפונקציה המדינית הטהורה שהוסכם עליה בימי ייסוד ההסתדרות. אז הניחו, למשל, שבבחירות לרשויות המקומיות תופיע רשימה הסתדרותית בלבד. כבר אז קיים דיון מעניין, שסוכם בדרך של פשרה על-ידי "גם גם!"

נכון הוא, כי מאז זרמו מים רבים בירדן, והמפלגות בישראל התעצמו וכבשו לעצמן מרחבי-מחיה נוספים, שנגדו מדעת לתחומים שמורים למסגרות המעמדיות האינטגרליות. נשאלת השאלה המרכזית: האומנם ניתן בכנות ובישר לקיים את חיינו הפוליטיים בשני מסלולים - בזה של משמעת-הביצוע על יסוד הכרעת רוב ובזה של האוטונומיה האידיאולוגית, שהיא ברשותו של הפרט? חוששני, שבפרץ הזה עלולים להושיט יד זה לזה המקסימליסטים הרדיקליים, שסיסמתם איחוד מלא ללא סייגים, ללא סיעות חטיבות וכל המרעין בישינו, שלדעתם נושאים באחריות לפילוגים - ואלה הטוענים שימין ושמאל אף פעם לא ייפגשו, אלא אם הימין יהפך לשמאל, וכך עד אין סוף.

אבקש להזמין כסניגור את המציאות כמות שהיא בתוך המפלגות הקיימות. דומני, שאם רק נודה בעובדות הקיימות, כי אז לא תיראה תקנתי כה מוזרה וחסרת-תקדים. יתכן שיתברר אז שהצעתי תסייע בין השאר למפלגות הקיימות להשתחרר ממצוקות וסילופים, שנכפו עליהן בתוקף עקרון "המפלגה המונוליטית" - המשטחת, הדחוקה להפגין כלפי חוץ חזית אחידה. המפלגות במתכונתן הקיימת דומות לסייר-לחץ, שככל שגוברת בהן מגמת ההאחדה, והאחידות, המרות האידיאולוגית והעמדת-הפנים האנוסה כלפי חוץ - כן הן מתפוצצות יותר בפנים. סיעות והתחברויות רעיוניות הן, כידוע, אסורות - אולם בהתקשרויות אינטרסנטיות אישיות, מקצועיות או לפי צורות-חיים אין כנראה, כל פגם מוסרי.

חברים פעילים, הנושאים אתם רעיון מסוים והמבקשים לשנות את מדיניותה של המפלגה בתחום זה או אחר - דבר שכידוע אין להשיגו מבלי לרכוש נפשות לדעתם - מתגלים פתאום כשואפי שררה ושלטון אישי. הדרך הראשונה היא. כידוע, פסילה, כי יש עמה סכנת סיעתיות ופילוג - ואילו סילופה והיפוכה של הדרך הזו, עד כדי מלחמת איש ברעהו, כשרים בתכלית. ויש מפלגות המפורסמות בציבור כמאחדות ואחידות ביותר - ואף-על-פי-כן אין יודעי-דבד נלאים מלספר על ימין ושמאל בתוכן ועל מרכז מפשר וממזג. מי בציבור המפלגתי עצמו - ולא כל שכן בציבוריות הרחבה יותר, שזכותה היא לדעת ולהכיר אח המפלגות הכרת אמת - מי בתוכו ידע ויכיר אל נכון את הדעות הנאבקות בגופים המפלגתיים, את המניעים להתוות הדעות, וכיצד נסתכמה ונתקבלה הדעה האחת, הקובעת. המחייבת.

שתי אמיתות

נערים היינו וגם זקנו - וכולנו יודעים התורה. מפלגות שמיזגו יחד, ובמידת החומרה המחייבת, קבלת המרות בעניני-ביצוע מעשיים עם ענינים שבמצפון ובהשקפת-עולם - נתרסקו ארגונית או נתרדרו לכלי-קיבול מכניים של נתינים צייתנים, שרק התן לי ואתן לך מקיימים תחת גג אחד. במשטרים דיקטאטוריים קיימה החרב את האחדות. במשטרים דמוקרטיים - הסתגלות והצביעות. מלומדי-נסיון אנחנו, וכולנו, על כל מפלגותינו, שילמנו מחיר יקר בשל הדבקות במושגים קלושים והכניעה לפיקציות, שחוקי-החיים אינם סובלים אותם. שנים רבות נאבקנו חברי ואני, וכל אחד עם

עצמו, בסוגיות הללו. ובעיקר בבעית-היסוד שלהן: כיצד למצוא ביטוי ארגוני, מוסרי-מצפוני לשתי אמיתות הללו - לקיים ארגון סוציאליסטי מדיני כולל של מעמד הפועלים ולאפשר תוך כדי כך חופש ההתלכדות הרעיונית הציבורית וחופש המצפון של הפרט?

דומני, שישנה מפלגה אחת ויחידה בעולם, שהשכילה להתקרב יותר משאר אחיותיה לפתרון - והיא מפלגת הלייבור באנגליה. אני מדגיש הצליחה "להתקרב" לפתרון הנאות; אך גם היא טרם גברה על כל הקשיים המהותיים, העומדים בדרך לפתרון האידיאלי, אני מניח, שאיש לא ידרוש ממני להוכיח את האמת העמוקה, הטמונה בשני הקריטריונים הללו לגבי כל ציבור נאור ובן חורין, וכי כל פתרון שאיננו עוד לשני המבחנים גם יחד סוגר כל תנועה מדינית בתוך דילמה חסרת-תוחלת. במקרה שתעניק מעמד בכורה ליסוד המשמעת - תסיים בריקנות רעיונית וב"ביצועים"! ואם תלך רק אחרי מנגינת-לבך כדי להציל את נפשך - הנך מפקיר את התנועה לאנארכיה.

הבעיה מחריפה פי כמה במשטר דמוקרטי, המבוסס על שיטת הבחירות היחסיות - ומי כמונו חסידים לשיטה זו. האמת ניתנת להיאמר, כי שיטת הבחירות היחסיות וקיומה של הסתדרות מעמדית כוללת איפשרה בארצנו לכל חטיבה רעיונית לפעול גם כמפלגה פוליטית לכל דבר. שיטת בחירות רובית פותרת את הבעיה, מניה וביה. השיטה הרובית מפרידה בין המוץ לבין הגרעין. אם בכוח מדיני מעשי חפצת - תשים צווארך בעול הארגון המדיני הגדול וההמוני, ואם תתן את זכות הבכורה לתחום העיון והחינוך והערכים האידיאולוגיים - תשכל מרוח מדיני ושלטוני. ואילו בשיטת בחירות יחסיות - התנזרות מדעת מכל צירוף-כוחות בטרם בחירות או למחרתן מוכרחה לדון את הציבוריות לבלקניזציה גמורה ולשרירותם של תכתיבים של המעטים, המחזיקים בלשון-המאזניים. אנו חייבים סוף-סוף להודות על האמת, שאלה המבקשים לשנות את שיטת הבחירות הנהוגה במדינתנו הגיעו למסקנה זו לא רק מתוך בקשת נוחיות או שלטון-יתר, שאינם זכאים לו.

ניסיתי כפי מידת יכולתי לברר את הבעיה מכל צדדיה - העקרוניים והמעשיים-מדיניים גם יחד. הודרכתי בחיפוש גם על ידי נסיון-חיים מדיני רב לבטים וחתחתים. האמיתות הבלתי-מפוקפקות המזדקרות מן הסקר הזה מחייבות את כולנו להסיק את המסקנות.

אחדות מדינית של פועלי ישראל לא תיבנה עוד על פשרה, ובודאי שלא תקום על-ידי קיפוח אמונות אידיאולוגיות ותורות היסטוריות, המפלגות הקיימות אף הן רק מעמידות פנים של חטיבות אידיאולוגיות בלעדיות, כי רב המשותף ביניהן לבין אחיותיהן ויריבותיהן. לא יכון כוח מדיני פועלי, בעל כושר-ביצוע בממדי התקופה שאנו חיים בה, ללא ארגון כולל בעל משמעת-פעילה של כל החטיבות הרעיוניות והחברתיות בתנועת הפועלים. לא יקוים לאורך-ימים שלטון פועלי יציב במדינה - ומבחינה זו כל שלטון שהוא - על בסיס של בחירות יחסיות, אלא אם הכוחות הרעיוניים יתארגנו במסגרת מדינית כוללת, שתשא באחריות על החברה והמדינה. אין לקנות כוח פוליטי ושלטון במחיר דלדול ההגות המדינית וחיסמת חופש ההתלכדות הרעיונית לשעה, לענין או לאורך-ימים. שיטת בחירות רוביות תדחוק ראשונה מחיי הציבור ומנציגותן הפרלמנטרית את היסודות הרעיוניים והחלוציים. אך באין מענה לשאלת יציבות השלטון והמינהל - יפנה הציבור לפתרון על-ידי בחירות רוביות. ומעל לכל אין מפלגות הפועלים בישראל רק מחולקות בדעות - הן גם מאוחדות באחדות הגורל ובאחריות על עתידו של העם. ואין אף לאחת ממפלגותינו סיכוי כלשהו - ובודאי לא למפלגות-המיעוט החלוציות - לעשיית המלאכה לבד !

*

עתה אולי יבינו אותי חברי וידידי - שהתפטרתי מן הממשלה ונטישת תפקיד בתנועה גרמו להם עגמת נפש - בשלמה לא יכולתי להמשיך ולקיים שליחותם. אצפה ברטט לדברם של פועלי ישראל וחלוציה.

יצחק בן-אהרון

====

** המקסט עבר הגהה ידנית ממקור באיכות סריקה ירודה, יש כי נפלו בו טעויות כתיב (כולל כתיב המקור) וכן אינו תואם את השונוות בין המקורות.

[מקור](#) עיתון דבר | [מקור](#) עיתון למרחב